

DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

4. RÆKKE 50. BIND 7. HÆFTE

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4me SÉRIE TOME 50 7me LIVRAISON

PRODUKTIONSSTATISTIK FOR AARET 1913

(HAANDVÆRKS- OG INDUSTRI TÆLLINGEN AF 1914)

VII

FORSKELLIGE INDUSTRIER AF TEKNISK OG KEMISK ART

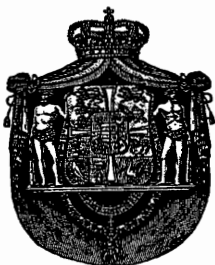
STATISTIQUE DE LA PRODUCTION INDUSTRIELLE 1913
(RECENSEMENT INDUSTRIEL 1914)

VII

DIVERSES INDUSTRIES TECHNIQUES ET CHIMIQUES

UDGIVET AF DET STATISTISKE DEPARTEMENT

PUBLIÉ PAR LE DÉPARTEMENT DE LA STATISTIQUE

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1917

Forord.

Med nærværende Hæfte om forskellige Industrier af teknisk og kemisk Art er Produktionsstatistiken for 1913 naaet sin Afslutning.

Idet man angaaende Produktionsstatistikens Grundlag og Omfang skal henvise til Hæftet om Tekstilindustrien (Stat. Medd. 4. R. 50. B. H. 1), hvor der er gjort nærmere Rede herfor, skal man om Indholdet af nærværende Hæfte bemærke, at det omfatter de fleste af de i Industritællingen under Gruppe IX henførte Fag. Enkelte af de under denne Gruppe hørende Fag nemlig Løbe-Nr. 196, Tervefabrikker, Løbe-Nr. 203, Tændstikfabrikker, Løbe-Nr. 212, Farverier og Løbe-Nr. 218 Fabrikation af Blod- og Kødfoder er dog behandlede i tidligere udkomne Hæfter om Produktionsstatistik.

Det statistiske Departement, i Januar 1917.

ADOLPH JENSEN.

Johs. Dalhoff.

Indhold.

	Side
1. Electricitetsværker	7
2. Gasværker	15
3. Imprægnering af Glødenet	32
4. Tilvirkning af Malerverer	33
5. Tilvirkning af Sværte, Smørelse m. v.	35
6. Gummivarefabrikker m. v.	37
7. Asfalt- og Tagpapfabrikker	39
8. Imprægneringsanstalter	41
9. Sodafabrikker	42
10. Svovlsyre og Superfosfatfabrikker	44
11. Limfabrikker	45
12. Oliefabrikker	46
13. Sæbefabrikker	53
14. Stearinlysfabrikker	56
15. Tilvirkning af Mejeripræparater	57
16. Fabrikation af medicinske og farmaceutiske Artikler	58
17. Forskellige kemiske Virksomheder (Bagepulver, Soya, Blæk, Ildtændere, Bitter, Sennep)	59
18. Andre Virksomheder (Galvaniske Elementer, Kulsyre, Ilt og Brint, Vandglas)	62
Résumé en français	64

Publikationer

vedrørende Haandværks- og Industritællingerne:

- 1897: Danmarks Haandværk og Industri ifølge Tællingen den 25. Maj 1897. (Statistisk Tabelværk, 5. Række, Litra A Nr. 1).
- 1906: Danmarks Haandværk og Industri ifølge Tællingen den 12. Juni 1906. (Statistisk Tabelværk, 5. Række, Litra A Nr. 7).
- Produktionsstatistik. (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 30. Bd.).
- 1914: Produktionsstatistik.
- I. Tekstilindustrien. (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 50. Bd., 1. Hæfte).
  - II. Produktionen af Nærings- og Nydelsesmidler. (do., 2. Hæfte).
  - III. Beklædnings- og Læderindustrien. (do., 3. Hæfte).
  - IV. Sten-, Ler- og Glasindustrien. (do., 4. Hæfte).
  - V. Metalindustrien. (do., 5. Hæfte).
  - VI. Træindustrien og Papirindustrien. (do., 6. Hæfte).
-

1. Elektricitetsværker.¹⁾

Ved Udgangen af Aaret 1913 taltes her i Landet ialt 388 Elektricitetsværker²⁾, hvoraf de 39 først var aabnede for Drift i Løbet af Aaret 1913. Antallet af Elektricitetsværker her i Landet er siden 1905 steget med gennemsnitlig ca. 40 Stkr. om Aaret. I nedenstaaende Oversigt er de 388 Værker, der fandtes ved Udgangen af 1913, fordelt efter Oprettelsesaar, og eftersom de er By- eller Landværker:

Elektricitetsværker			
Oprettelsesaar	i Byerne	paa Landet	Ialt
1913	1	38	39
1912	5	48	53
1911	10	44	54
1910	7	38	45
1909	8	26	34
1908	3	49	52
1907	8	29	37
1906	9	22	31
1905 eller før	16	27	43
Tilsammen...	67	321	388

Af de 67 Byværker, som var i Drift ved Udgangen af 1913, fandtes 6 i Hovedstaden (København-Frederiksberg); heraf var de 5 kommunale Værker, medens 1 ejedes af Københavns Frihavns-Aktieselskab. Af de 61 Værker i Provinserne var 50 kommunale, 6 ejedes af Aktieselskaber. Paa Landet var den mest almindelige Ejendomsform Andelsselskabet, idet 182 Værker af ovennævnte 321 ejedes af saadanne. Kun 6 Værker var kommunale; 23 ejedes af Aktieselskaber og 33 af Interessentskaber. Grænsen mellem de forskellige Ejendomsformer er dog ofte ret flydende.

¹⁾ Har været offentliggjort i Statistiske Efterretninger, 1916, Nr. 1.

²⁾ Medregnes ogsaa de Fabriksanlæg o. l., som kun producerede Elektricitet til eget Forbrug, bliver Tallet naturligvis større.

Kun 15 Værker benyttede Vekselstrøm, Resten udelukkende Jævnstrøm. Hosstaaende er givet en Oversigt over de hyppigst forekommende Jævnstrømsspændinger.

Volt	Byværker	Landsbyværker
2×220	44	115
1×220	9	155
2×110	16	9
1×110	1	42

De 15 Vekselstrømsanlæg anvendte Højspændinger fra 2 000 til 10 000 Volt, stærkt varierende fra Værk til Værk. Strømmen transformeres, før den leveres Forbrugerne, gennem 360 Transformatorstationer, hyppigst til 3×220 eller 3×380 Volt, henholdvis for Lys og Kraft (ialt 10 af de 15 Værker) eller til 3×127 og 3×220 Volt (3 Værker).

Højspændingsværkerne er i Regelen Oplandscentraler, beregnede paa at forsyne større Landstrækninger med elektrisk Energi, og denne Driftsform har antagelig Fremtiden for sig. Det skal derfor her anføres, at der i Løbet af Aaret 1914 og de første Maa-neder af 1915 sattes yderligere 11 saadanne Værker med tilsammen mere end 400 Transformatorstationer i Drift, saaledes at der i Slutningen af 1915 udenfor Hovedstaden fandtes ialt 25 Oplandscentraler med tilsammen mere end 700 Transformatorstationer.

Kraftmaskinerne paa de her omhandlede 388 Værker repræsenterede ved Udgangen af 1913 ialt ca. 85 000 H. K., hvoraf 37 000 H. K. i Hovedstaden, 28 000 H. K. i Provinsbyerne og 20 000 H. K. i Landsbyerne. Den samlede Dynamokraft kan herefter sættes til omtrent 57 000 Kilowatt.

Nærmere Oplysninger om Produktionsforholdene i 1913 foreligger for ialt 306 Værker med en samlet Dynamokraft paa ca. 55 000 Kilowatt. Disse producerede ialt 64 Millioner Kilowattimer. Da der imidlertid foreligger Oplysninger om de resterende Værkers Maskinkraft, kan man med ret stor Sikkerhed beregne deres Produktion, idet denne indenfor nogenlunde ensartede Omraader kan antages at være tilnærmelsesvis proportional med Maskinkraften.

Nedenstaaende Oversigt omfatter derfor alle 388 Værker. Det bemærkes dog, at Oplysningerne for en Del Værker gælder Regnskabsaaret 1913—14, og endvidere, at de i 1913 oprettede Værker, for hvilke der ikke forelaa Oplysninger, er satte til halv Effektivitet i et halvt Aar.

Det vil ses, at den samlede Elektricitetsproduktion kan anslaaes til ca. 66 Millioner K. W. T., hvoraf ca. 39 Millioner K. W. T. fremstilledes i Hovedstaden, 17 Mill. K. W. T. i Provinsbyerne og 10 Millioner K. W. T. i Landdistrikterne.

	Antal Vær- ker	Afgivet Elektricitet 1913					
		Til Lys		Til Kraft		Til eget Brug	I alt
		Mængde 1000 K.W.T.	Salgs- værdi 1000 Kr.	Mængde 1000 K.W.T.	Salgs- Værdi 1000 Kr.	Mængde 1000 K.W.T.	Mængde 1000 K.W.T.
Byerne:							
Hovedstaden	6	17 996	4 892	19 672	2 824	1 283	38 951
Provinsbyer m. over 20000 Indb. . .	5	3 381	1 134	3 795	492	61	7 237
— - 10—20000 - . .	9	2 269	800	1 540	227	173	3 982
— - 7—10000 - . .	9	1 295	491	879	142	76	2 250
— - 4—7000 - . .	18	1 287	499	1 054	188	65	2 406
— - 2—4000 - . .	13	532	217	323	56	49	904
— - under 2000 - . .	7	175	70	76	16	7	258
Provinsbyerne i alt. . .	61	8 939	3 211	7 667	1 121	431	17 037
Byerne i alt. . .	67	26 935	8 103	27 339	3 945	1 714	55 988
Landdistrikterne:							
Sjælland (med Bornholm)	47	1 626	585	2 023	216	1 208	4 857
Lolland Falster	34	434	171	644	131	37	1 115
Fyn	91	784	292	1 037	241	109	1 930
Øerne i alt. . .	172	2 844	1 048	3 704	588	1 354	7 902
Østjylland	49	526	228	339	76	21	886
Nordjylland	44	375	162	239	48	18	632
Vestjylland	56	632	255	329	71	45	1 006
Jylland i alt. . .	149	1 533	645	907	195	84	2 524
Landdistrikterne i alt. . .	321	4 377	1 693	4 611	783	1 438	10 426
Hele Landet. . .	388	31 312	9 796	31 950	4 728	3 152	66 414

Pr. Indbygger var Produktionen i Hovedstaden 70 K. W. T., i Provinsbyerne 31, i Landdistrikterne 6 og i Gennemsnit for hele Landet 24 K. W. T.; da Byerne i nogen Grad ogsaa forsyner deres Opland med Elektricitet, bliver Forbruget i Byerne noget mindre og paa Landet noget større, end disse Tal angiver.

I Landdistrikterne var der en ret betydelig Forskel mellem Øerne og Jylland, idet Øerne stod højest med 10 K. W. T. pr. Indbygger, medens det tilsvarende Tal for Jylland kun var 3 K. W. T. pr. Indbygger.

I 1905 var den samlede Elektricitetsproduktion i Hovedstaden 8 118 000, i Provinsbyerne 1 639 000, og i Landdistrikterne 252 000 K. W. T., ialt altsaa ca. 10 Millioner K. W. T. eller henholdsvis 16,3, 0,2 og 4 K. W. T. pr. Indbygger. Den samlede Produktion var kun en Syvendedel af, hvad den er opgjort til i 1913.

Med Hensyn til Elektricitetens Anvendelse ses det af nedenstaaende Oversigt, at der til Belysning anvendtes næsten ligesaa meget søm til Kraft. Det bør dog bemærkes, at den af A/S Nordsjællands Elektricitetsværk til Drift af egne Sporveje anvendte Elektricitet (ialt 760 000 K. W. T., for hvilke ingen Salgspris er fastsat) er opført under Elektricitet til eget Brug. Overføres denne Mængde til den som Kraft anvendte Elektricitet, faar man følgende Forholdstal:

	Til Lys	Til Kraft	Til eget Brug	Ialt
Hovedstaden	46,2	50,5	3,3	100,0
Provinsbyerne	52,5	45,0	2,5	100,0
Landdistrikterne	42,0	51,5	6,5	100,0
Hele Landet	47,1	49,3	3,6	100,0

Indenfor Landdistrikterne var der atter her en væsentlig Forskel mellem Øerne og Jylland, idet Lysforbruget paa Øerne kun udgjorde 35,7 pCt. af hele Mængden mod 56,5 pCt. til Kraft, medens i Jylland Lysforbruget var overvejende med 60,7 pCt. af hele Mængden mod kun 35,9 pCt. til Kraft.

Antallet af Maalere var for de 306 Værker, hvorfra der foreligger udførlige Oplysninger, ialt 159 810. For samtlige 388 Værker vil Antallet stille sig omtrent som vist i følgende Oversigt:

	Antal Maalere		
	til Lys	til Kraft	Ialt
Hovedstaden	59 000	4 600	63 600
Provinsbyerne	56 900	6 300	63 200
Landdistrikterne	32 100	8 200	40 300
Tilsammen	148 000	19 100	167 100

Under Maalere til Lys er dog medregnet en Del Maalere, som maalte baade Lys og Kraft til samme Pris.

Den gennemsnitlige Elektricitetsmængde pr. Maaler var herefter følgende:

	Elektricitetsmængde pr. Maaler:	
	til Lys	til Kraft
	K. W. T.	K. W. T.
Hovedstaden	305	4 290
Provinsbyerne	157	1 217
Landdistrikterne	137	562
Hele Landet	212	1 673

Den solgte Elektricitet indbragte i 1913, som det vil ses ovenfor, ialt op imod 15 Millioner Kr., nemlig 9 796 000 Kr. for Lys-elektricitet og 4 728 000 Kr. for Kraftelektricitet. Den gennemsnitlige Pris pr. K. W. T. var lavest i Hovedstaden, højest i Jyllands Landdistrikter. En Oversigt er givet nedenstaaende:

	Gennemsnitlig Pris, Øre pr. K. W. T.	
	til Lys	til Kraft
Hovedstaden	27,2	14,4
Provinsbyer med over 20 000 Indb.	33,5	13,0
— - 10—20 000 -	35,3	14,7
— - 7—10 000 -	37,9	16,2
— - 4—7 000 -	38,8	17,8
— - under 4 000 -	40,6	18,0
Provinsbyerne tilsammen	35,9	14,6
Øernes Landdistr.	36,7	15,5
Jyllands Landdistr.	42,1	21,5
Landdistr. tilsammen	38,5	16,4
Hele Landet	31,3	14,7

Reglen er aabenbart, at de større Værker er i Stand til at holde lavere Priser end de mindre. Forskellen mellem Landsbyværkerne paa Øerne og i Jylland udjævnes ogsaa betydeligt, naar A/S Nordsjællands Elektricitetsværk, som alene fremstillede Halvdelen af Produktionen paa Sjælland, udelades, idet Priserne da for de øvrige Landværker paa Øerne gaar op til 39,0 og 22,3 Øre henholdsvis for Lys og Kraft. Selv indenfor de egentlige Landsbyværkers Gruppe var der, som det vil ses af følgende Oversigt, en vis Forskel mellem de større og mindre Værker.

Aarsproduktion	Landsbyværkernes Gennemsnitspriser for Strøm					
	til Lys, Øre pr. K. W. T.			til Kraft, Øre pr. K. W. T.		
	Øerne	Jylland	Tils.	Øerne	Jylland	Tils.
Indtil 10 000 K.W.T.	39,7	43,4	42,0	24,8	23,7	24,2
10—20 000 —	40,4	45,5	43,4	22,6	22,4	22,5
20—30 000 —	38,7	42,6	40,0	22,0	23,0	22,2
30—40 000 —	37,0	42,1	39,0	21,8	20,5	21,5
Over 40 000 —	38,8	40,3	39,4	20,7	19,1	20,2
Tilsammen...	37,0	42,1	40,4	22,3	21,5	22,0

Det kan dog bemærkes, at der er iøjnefaldende Atvigelser fra den opstillede Regel, og at Forskellen fra Gruppe til Gruppe i det hele er saa ringe, at den ikke kan siges at være noget sikkert Udtryk for en virkelig Overlegenhed. Derimod synes det utvivlsomt, at de meget store Værker kan levere billigere Strøm end de mindre, og da Bygningen af større Oplandscentraler, som ovenfor vist, netop i de sidste Aar har taget stærk Fart, har det her paaviste Forhold betydelig Interesse for den fremtidige Udvikling.

De anførte Gennemsnitspriser fremkommer imidlertid gennem en stor Mængde forskellige Grundpriser, Rabatsatser, Dobbelttariffer og Særkontrakter med enkelte Forbrugere. Nogenlunde fuldstændige Oplysninger herom foreligger dog kun for ialt 290 Værker, for hvilke der her gives en Oversigt over en Del af de hyppigst forekommende Priskombinationer.

Grundpris pr. K.W.T.		Byværker		Landsbyværker		Til- sammen
		Med Rabat	Uden Rabat	Med Rabat	Uden Rabat	
for Lys	for Kraft					
30 Øre	og 30 Øre.	—	—	1	6	7
35 —	— 15 —	6	—	—	—	6
35 —	— 20 —	6	—	—	2	8
35 —	— 25 —	1	—	3	26	30
40 —	— 15 —	1	—	—	3	4
40 —	— 20 —	16	12	9	87	124
40 —	— 25 —	2	—	3	11	16
40 —	— 30 —	—	—	1	4	5
45 —	— 20 —	3	3	1	2	9
45 —	— 22,5 —	—	—	2	4	6
45 —	— 25 —	1	1	1	8	11
50 —	— 20 —	1	—	—	3	4
50 —	— 50 —	—	1	—	6	7
50 —	— 30 —	—	—	1	5	6

Nogle af de nævnte Satser forekommer desuden i Forbindelse med højere Særtarif for Ikke-Andelshavere eller i Forbindelse med særlig Maalerleje eller Repartition af en Del af Udgifterne. Endelig har man hist og her lave Satser i Forbindelse med en fast aarlig Sum pr. Lampe eller pr. Hestekraft, eller i Forbindelse med et Tilskud fra de interesserede Gaarde, bestemt pr. Td. Land eller pr. 1 000 Kr. Ejendomsskyld.

Oplysninger om den største Belastning foreligger for 62 Værker i Byerne og for 131 Landsbyværker. Regelen er, at den indtræffer ved Juletid, men medens Byerne kun har en enkelt Undtagelse herfra, var dog flere Landsbyværker paa Grund af Tærskning stærkest belastede i August eller September. Tænker man sig de forskellige Værkers Maksimalbelastning henført til samme Tidspunkt og sammenlagt, faar man for 6 Hovedstadsværker ialt 19 700 Kilowatt, for 56 Provinsbyværker ialt 12 700 Kilowatt og for de 131 Landsbyværker ialt 6 400 Kilowatt. I pCt. af den samlede Dynamokraft paa de samme Værker udgjorde dette i Hovedstaden ca. 75 pCt., i Provinsbyerne ca. 70 pCt., og i Landdistrikterne ca. 80 pCt.

Mellem Øerne og Jylland var der ogsaa her en karakteristisk

Forskel, idet de jyske Landsbyværker i Gennemsnit kun naaede ca. 75 pCt. af Dynamokraften, medens Øernes Landsbyværker i Gennemsnit naaede op til 85 pCt.; bortses der fra det ovenfor omtalte større sjællandske Værk, var Belastningen for de øvrige Landsbyværker paa Øerne endog 88 pCt. af Dynamokraften.

Det kan i denne Forbindelse anføres, at Akkumulatorbatterierne paa de 306 Værker, for hvilke der foreligger udførlige Oplysninger, naar man ved en simpel Multiplikation for hvert enkelt Værk omregner Kapaciteten til Kilowatt, fuldt opladede repræsenterede et Tillæg til Værkernes Dynamokraft, som ialt beløb sig til 9 600 K. W., hvoraf 4 300 K. W. i Hovedstaden, 2 600 K. W. i Provinsbyerne og 2 700 K. W. i Landdistrikterne¹⁾.

De nævnte Forhold vedrørende Belastningen kunde give Indtryk af, at Landsbyværkerne gennemgaaende udnyttedes mere intensivt end Byværkerne, men dette var dog ingenlunde Tilfældet. Man finder paa Grundlag af Oplysninger fra de oftere nævnte 306 Værker, at der for hver Kilowatt Dynamokraft aarlig fremstilledes paa Værkerne i Hovedstaden 1 476, i Provinsbyerne 950 og i Landdistrikterne 855 K. W. T. Sættes disse Tal yderligere i Forhold til det samlede Antal Timer i et Aar à 365 Dage, faar man som et Udtryk for den gennemsnitlige »Udnyttelsesgrad«, for Hovedstaden 16,8 pCt. for Provinsbyerne 10,8 pCt. og for Landsbyerne 9,8 pCt. Bortses der fra det ovenfor nævnte større sjællandske Værk, synker »Udnyttelsesgraden« for Landsbyerne yderligere ned til 6,4 pCt. (Øerne 6,7 pCt., Jylland 6,0 pCt.).

Om det i Aaret 1913 anvendte Brændsel foreligger følgende Oplysninger.

I Hovedstaden og Provinsbyerne anvendtes:

af Kul:	
i 6 Hovedstadsværker.....	51 930 Tons
i 13 Provinsbyværker.....	10 627 -
af Brændselolie:	
i 1 Hovedstadsværk.....	207 Tons
i 44 Provinsbyværker.....	4 521 -
af Gas:	
i 13 Provinsbyværker.....	1 043 000 Kbm.

¹⁾ Hertil kommer Pufferbatterier paa nogle større Kraftstationer med tilsammen 5 500 Ampèretimer ved 1 Times Afladning.

Af samtlige 61 Provinsbyværker anvendte 35 kun Olie, 5 kun Kul og 4 kun Gas, medens 4 anvendte Kul og Olie, 2 Kul og Gas og 7 Olie og Gas.

For de Værker, som kun anvendte eet Brændselsstof, kan man paa Grundlag heraf beregne Forbruget pr. K. W. T. Kulforbruget var i Hovedstaden gennemsnitlig 1,37 kg pr. K. W. T. og i Provinsbyerne 1,89 kg pr. K. W. T. Af Olie forbruges i Provinsbyerne gennemsnitlig 0,394 kg pr. K. W. T., af Gas gennemsnitlig 0,987 Kbm. pr. K. W. T.

For Landdistrikterne foreligger der kun brugelige Oplysninger om ialt 138 egentlige Landsbyværker. Heraf anvendte 55 Værker tilsammen 2 036 Tons Kul til Fremstilling af 1 108 000 K. W. T., medens 83 Værker anvendte 1 122 Tons Olie til Fremstilling af 2 097 000 K. W. T. Forbruget pr. K. W. T. var herefter af Kul 1,84 kg og af Olie 0,535 kg.

2. Gasværker.

I 1913 fandtes der Gasværker i 73 af Landets Købstæder (København og Frederiksberg medregnet); ved Industritællingen i 1906 taltes der kun Gasværker i 63 Købstæder; 10 Købstæder har saaledes faaet Gasværk siden da, og det er nu kun 3 af Landets samtlige Købstæder, der ikke er forsynet med Gasværk.

For samtlige Gasværker i Købstæderne foreligger der Oplysninger om Produktion m. v. i 1913.

I 64 Byer var Gasværkerne kommunale, i 9 (Frederiksberg, Odense, Horsens, Helsingør, Viborg, Assens, Sorø, Marstal og Ærøskøbing) private. Paa samtlige de 73 Byers Gasværker beskæftigedes i 1913 gennemsnitlig i alt 1868 Arbejdere om Sommeren og 1999 om Vinteren; jfr. omstaaende Tabel.

Det ses af Tabellen, at der paa samtlige Gasværker beskæftigedes c. 130 Arbejdere flere om Vinteren end om Sommeren; d. v. s. 107 Arbejdere om Vinteren for hver 100 om Sommeren; i 1905 var det tilsvarende Forholdstal 119; Forskellen mellem Arbejder-Antallet om Vinteren og Sommeren er saaledes blevet mindre.

	Antal Gasværker	Antal Arbejdere							
		I Re- torthuset		Paa Pladsen		I øvrigt		Tilsammen	
		Som- mer	Vinter	Som- mer	Vinter	Som- mer	Vinter	Som- mer	Vinter
Hovedstaden	5	278	382	468	431	313	307	1 059	1 120
Provinsb. m. over 20000 Ind..	5	83	99	143	130	101	111	327	340
— - 10—20 000 -	9	79	90	51	60	34	31	164	181
— - 7—10 000 -	9	61	82	32	38	9	9	102	129
— - 4— 7 000 -	17	67	73	37	39	6	6	110	118
— - 2— 4 000 -	22	58	63	20	21	2	2	80	86
— - under 2 000 -	9	19	20	6	5	1	»	26	25
Tilsammen...	76	645	809	757	724	466	466	1 868	1 999

I følgende Oversigt er Forholdet mellem Vinter- og Sommerarbejderne nærmere specificeret:

	Pr. 100 Sommerarbejdere beskæftigedes om Vinteren			
	I Retorhuset	Paa Pladsen	I øvrigt	Tilsammen
Hovedstaden	137	92	98	106
Provinsbyerne	116	101	104	109
Tilsammen...	125	96	100	107

De fleste Gasværker arbejder nu med 3 Hold, saaledes alle Gasværkerne i Hovedstaden og i Provinsbyerne med over 10 000 Indbyggere; i 1905 havde kun 23 af 60 Gasværker Treskifte mod 57 af 75 i 1913 (heraf havde dog 3 Toskifte om Sommeren); Treholdsdriften breder sig saaledes fra de større til de mindre Værker. (Se omstaaende Tabel Side 17).

Blandt de 57 Gasværker med Treholdsdrift skiftedes paa 41 Kl. 6, Kl. 2 og Kl. 10 og paa 5 Værker Kl. 4, Kl. 12 og Kl. 8; paa nogle af de øvrige var der ikke regelmæssigt Skifte hver 8. Time; saaledes var der et Værk, hvor Arbejderne havde afvekslende 12 Timers Arbejde og 24 Timers Hvile. Paa 16 Gasværker med Toholdsdrift (foruden de 2 Værker, der kun om Sommeren havde Toskifte) skiftedes Kl. 6, paa et Kl. 7 og paa et Kl. 12.

	Antal Gasværker, hvor der i Retorthuset arbejdes med		
	3 Hold	2 Hold	Til- sammen
Hovedstaden	5	»	5
Provinsbyer med over 20 000 Indb...	5	»	5
— - 10—20 000 - ..	9	»	9
— - 7—10 000 - ..	¹⁾ 9	»	9
— - 4— 7 000 - ..	¹⁾ 13	4	17
— - 2— 4 000 - ..	¹⁾ 12	10	22
— - under 2 000 - ..	4	4	8
Tilsammen...	57	18	²⁾ 75

I omstaaende Tabel (Side 18—21) er der for hver enkelt af de 73 Byer givet Oplysning om Produktionens Størrelse og Salgsværdi m. m. Ved Tallene for Salgsværdien er bortset fra den ikke solgte Mængde.

Den samlede Gasproduktion i Købstæderne var i 1915 147 581 000 m³ mod i 1905 114 115 000 m³, og var altsaa steget med op mod 30 pCt.; følgende Tal viser Fordelingen mellem Hovedstaden og Provinsbyerne:

	1905	1913
	1000 m ³	1000 m ³
Hovedstaden	71 203	85 145
Provinsbyerne	42 912	62 436

Forøgelsen i Provinsbyernes Produktion er saaledes langt den største, ikke alene relativt, men ogsaa absolut; dette har dels sin Forklaring i, at Tilvæksten i Antallet af Gasværker udelukkende falder paa Provinsbyerne, men endvidere er Gasforbruget pr. Indbygger steget forholdsvis mere i Provinsbyerne end i København. Gasforbruget pr. Indbygger var i 1913 i Hovedstaden 130 m³ i 1905 kun 119 m³ og i Provinsbyerne henholdsvis 94 m³ og 75 m³.

I Tabellen Side 22 er de forskellige Oplysninger om Gasproduktionen m. v. sammendraget i Grupper efter Byernes Størrelse.

¹⁾ Heraf 1 Gasværk, som arbejder med 2 Hold om Sommeren.

²⁾ For 1 lille Gasværk var det her behandlede Forhold uoplyst.

	Gasproduktionens Størrelse						
	Belysningsgas	Kogegas	Maskingas	I alt solgt	Til Gadebelysning	Svind Gastab Værkforbrug	Samlet Produktion
	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.
København	9 923	—	—	60 393	4 219	6 886	71 498
Frederiksberg	1 489	10 547	136	12 172	489	986	13 647
I alt Hovedstaden...	11 412	—	—	72 565	4 708	7 872	85 145
Aarhus	745	—	—	6 614	437	857	7 908
Odense	—	—	—	4 712	192	448	5 352
Aalborg	—	—	147	3 156	340	251	3 747
Horsens	—	—	246	2 502	171	379	3 052
Randers	—	—	—	2 594	100	361	3 055
Byer med over 20 000 Indb....	—	—	—	19 578	1 240	2 296	23 114
Esbjerg	—	—	—	1 861	138	136	2 135
Vejle	—	—	108	1 484	127	204	1 815
Fredericia	—	—	—	1 247	121	109	1 477
Kolding	—	—	—	1 358	122	168	1 648
Helsingør	238	962	35	1 235	77	186	1 498
Svendborg	147	—	—	964	117	156	1 237
Nykøbing p. F.	—	—	—	944	90	145	1 179
Viborg	—	—	2	1 044	56	111	1 211
Slagelse	86	737	44	867	82	95	1 044
Byer med 10—20 000 Indb....	—	—	—	11 004	930	1 310	13 244
Roskilde	142	651	17	810	81	127	1 018
Rønne	95	523	55	673	53	105	831
Nakskov	—	—	211	1 208	87	125	1 420
Hjørring	147	418	6	571	61	47	679
Silkeborg	—	—	152	802	64	114	980
Nyborg	85	492	217	794	61	222	1 077
Næstved	—	—	59	752	60	171	983
Korsør	108	580	37	725	95	56	876
Frederikshavn	—	—	236	966	20	20	986
Byer med 7—10 000 Indb....	—	—	—	7 301	562	987	8 850
Nykøbing p. M.	—	—	18	504	36	97	637
Holstebro	97	346	117	560	46	88	694
Thisted	—	—	43	583	43	124	750
Holbæk	—	—	64	773	56	116	945
Herning	78	285	66	429	32	40	501
Middelfart	—	—	38	346	38	52	436
Hillerød	—	—	46	553	50	78	681
Skive	—	—	1	479	32	31	542
Varde	95	341	32	468	34	87	589

(Forsat)

1) Gas til Kogebred etc. gennem Automatmaalere betales med 12 Kr. pr. 100 m³.

2) Varierende Priser.

Produktionens Salgsværdi					Pris pr. 100 Kbm. Gas		
Gas	Koks	Tjære	Andet	I alt	Belysningsgas	Kogegas	Maskingas
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
7 312 608	2 543 942	425 649	499 400	10 781 599	16,00	11 & 12 ¹⁾	11,00
1 582 948	465 300	97 609	94 534	2 240 391	15,03	12,73	11,95
8 895 556	3 009 242	523 258	593 934	13 021 990	—	—	—
749 086	288 864	52 007	40 962	1 130 919	14,00	11,00	11,00
591 249	232 267	43 694	31 131	898 341	12,55	12,55	12,55
405 712	140 252	19 785	15 098	580 847	13,00	13,00	10,00
270 296	137 259	14 922	14 923	437 400	11,00	11,00	9,00
336 592	132 019	21 726	14 221	504 558	12,98	12,98	12,98
2 352 935	930 661	152 134	116 335	3 552 065	—	—	—
212 277	86 130	14 760	3 612	316 779	11,00	11,00	11,00
179 950	73 410	12 719	2 342	268 421	11,50	11,50	10,00
155 825	45 000	8 800	1 030	210 655	12,50	12,50	12,50
151 039	82 316	9 431	2 798	245 584	11,00	11,00	11,00
163 088	55 358	14 696	8 106	241 248	14,18	12,89	12,37
110 472	55 688	6 932	780	173 872	14,00	11,00	11,00
113 224	48 604	6 257	637	168 722	12,00	12,00	12,00
147 727	49 187	7 868	4 844	209 626	14,14	14,14	12,13
99 264	40 596	3 489	1 193	144 542	14,00	10,60	9,00
1 332 866	536 289	84 952	25 342	1 979 449	—	—	—
105 946	39 443	5 094	1 092	151 575	14,50 ²⁾	12,50 ²⁾	10,00 ²⁾
70 983	34 511	3 007	,	108 501	14,00	10,00	10,00
140 764	72 303	8 312	3 080	224 459	12,00	12,00	10,00
72 831	23 470	3 734	660	100 695	15,00	12,00	10,50
94 700	50 200	7 110	574	152 584	12,00	12,00	11,00
85 700	49 400	4 800	950	140 850	16,00	12,00	6,00
68 500	31 960	8 144	400	109 004	13,00 ³⁾	13,00 ³⁾	11,50
89 493	36 904	3 795	659	130 851	16,00	12,00	7,00
116 360	33 500	5 600	910	156 370	14,00	14,90	6,00
845 277	371 691	49 596	8 325	1 274 889	—	—	—
70 209	19 000	2 000	338	91 547	14,00	14,00	12,50
67 271	20 705	4 662	,	92 638	16,00	12,50	7,30
89 446	30 665	3 181	445	123 737	15,80	15,80	9,43
106 580	42 333	5 010	445	154 368	14,00	14,00	13,00
53 280	23 429	2 880	165	79 754	16,00	12,00	10,00
46 599	19 452	2 280	156	68 487	14,00	14,00	7,00 — 11,00
60 036	31 216	4 410	488	96 150	12,00	12,00	10,00
71 810	23 657	3 796	611	99 874	15,00	15,00	8,00 — 12,00
62 341	27 569	4 378	450	94 738	15,00	13,00	11,50

³⁾ Belysnings- og Kogegas gennem Automatmaaler betales med 14 Kr. pr. 100 m³.

	Gasproduktionens Størrelse						
	Belysningsgas	Kogegas	Maskingas	I alt solgt	Til Gadebelysning	Svind Gastab Værkforbrug	Samlet Produktion
	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.	1000 Kbm.
Kalundborg	—	—	109	421	23	60	504
Assens	170	324	31	525	25	37	587
Nørresundby	—	—	16	299	35	110	444
Køge	—	—	—	327	30	62	419
Faaborg	—	—	64	337	29	29	395
Ribe	65	235	22	322	38	35	395
Ringsted	35	307	17	359	22	49	430
Vordingborg	91	255	26	372	34	81	487
Byer med 4—7 000 Indb....	—	—	—	7 657	603	1 176	9 436
Maribo	—	—	—	397	22	44	463
Lemvig	—	—	6	266	23	43	332
Rudkøbing	—	—	4	243	25	36	304
Grenaa	—	—	50	406	27	68	501
Hobro	54	190	32	276	32	37	345
Ringkøbing	31	215	19	265	25	50	340
Skanderborg	107	325	21	453	31	77	561
Skagen	—	—	16	211	22	13	246
Bogense	—	—	20	178	10	30	218
Kerteminde	25	200	—	225	37	55	317
Nekse	17	87	16	120	5	20	145
Skelskør	26	138	17	181	17	10	208
Marstal	—	—	14	169	20	11	200
Allinge-Sandvig	—	—	12	123	13	33	169
Frederikssund	76	177	43	296	2	4	302
Sorø	38	195	58	291	24	20	335
Løgstør	—	—	18	234	26	27	287
Stege	51	162	22	235	32	48	315
Nykøbing p. S.	—	—	26	199	16	20	235
Sæby	—	—	—	117	18	9	144
Storehedinge	29	82	36	147	12	29	188
Rødby	—	—	5	140	10	7	157
Byer med 2—4 000 Indb....	—	—	—	5 172	449	691	6 312
Stubbekøbing	13	172	—	185	62	42	289
Nibe	—	—	6	115	10	18	143
Sakskøbing	—	—	36	171	21	49	241
Æbeltoft	—	—	10	111	11	12	134
Frederiksværk	10	110	35	155	—	12	167
Præstø	51	110	27	188	14	10	212
Nysted	—	—	—	68	9	16	93
Ærøskøbing	—	—	3	83	10	9	102
Hasle	12	66	4	82	6	11	99
Byer med under 2 000 Indb....	—	—	—	1 158	143	179	1 480
Provinsbyer i alt....	—	—	—	51 870	3 927	6 639	62 436

¹⁾ Lys- og Kogegas fra samme Maaler betales med Kr. 14,10.
Kr. 9,17 Privatforbrugere 11 Kr. pr. 100 m³.

²⁾ Varierende Priser.

Produktionens Salgsværdi					Pris pr. 100 Kbm. Gas		
Gas	Koks	Tjære	Andet	I alt	Belysningsgas	Kogegas	Maskingas
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
49 569	19 367	2 509	156	71 601	14,80 ¹⁾	13,10 ¹⁾	13,10
69 898	22 775	3 071	525	96 269	14,19	12,96	11,90
44 549	15 849	2 635	776	63 809	15,00	15,00	12,00
40 308	17 622	1 301	202	59 433	12,33	12,33	12,33
43 311	15 884	1 890	283	61 368	13,00	13,00	9,50
42 445	20 444	2 514	275	65 678	13,00	13,00	10,00
40 947	17 006	1 744	268	59 965	15,00	11,00	11,00
52 385	23 966	2 437	250	79 038	15,00 ²⁾	14,00 ²⁾	12,00
1 010 984	390 939	50 698	5 833	1 458 454	—	—	—
47 585	16 000	2 475	300	66 360	12,00	12,00	12,00
35 945	15 217	2 011	,	53 173	17,00	15,00	15,00
34 449	9 000	1 780	175	45 404	14,20	14,20	12,78
60 449	19 140	2 682	382	82 653	12,00, 14,00 ³⁾	12,00, 14,00 ³⁾	12,00
37 500	20 000	1 800	120	59 420	16,00	13,00	11,00
39 318	15 986	2 375	220	57 899	18,00	15,00	8,00
55 946	22 537	3 961	308	82 752	17,50 ⁴⁾	11,00 ⁴⁾	9,17, 11,00 ⁴⁾
29 669	11 608	1 202	,	42 479	14,00	14,00	14,00
23 401	9 252	1 452	,	34 105	14,50	14,50	10,50
28 983	13 365	1 474	200	44 022	16,00	12,50	—
15 017	3 506	,	,	18 523	14,50	13,00	8,50
23 743	6 277	1 413	,	31 433	16,18	12,94	9,70
20 280	8 500	225	,	29 005	12,00	12,00	—
19 804	6 500	600	70	26 974	16,50	16,50	12,00
46 747	11 165	,	150	58 062	17,00	15,00	14,00
32 522	14 198	1 742	113	48 575	16,10	12,50	3,10
32 263	9 693	575	29	42 560	14,00	14,00	11,30
31 640	13 088	1 850	125	46 703	16,00, 20,00	12,50, 15,50	8,50, 12,50
27 955	13 269	926	13	42 163	17,00	13,50	11,50
18 173	4 622	1 500	150	24 445	15,60	15,60	15,60
18 356	8 421	800	106	27 683	16,00	12,50	9,75 ²⁾
19 497	7 000	900	33	27 430	14,00	14,00	11,00
699 242	258 344	31 743	2 494	991 823	—	—	—
23 555	13 447	1 500	,	38 502	17,67	12,36	—
18 117	5 061	876	,	24 054	16,00	16,00	12,00
23 121	9 635	986	126	33 868	14,00	14,00	10,00
16 951	7 117	641	,	24 709	15,55	15,55	12,30
19 841	6 430	900	170	27 341	16,00	14,00	8,00
27 634	5 081	,	,	32 715	17,50	14,00	12,00
10 863	2 125	560	,	13 548	16,00	16,00	16,00
12 307	3 587	745	,	16 639	14,50	14,50	11,00
11 042	3 759	670	30	15 501	15,30	13,21	11,90
163 431	56 242	6 878	326	226 877	—	—	—
6 404 735	2 544 166	376 001	158 655	9 483 557	—	—	—

³⁾ 12 Kr. om Sommeren, 14 Kr. om Vinteren.

⁴⁾ Kommunens Vandværk betaler

	Gasproduktionens Størrelse				Produktionens Salgsværdi		
	Solgt Gas	Til Gadebelysning	Svind Gastab m. v.	Til-sammen	Gas	Andet	Til-sammen
Hovedstaden	1000 m ³ 72 565	1000 m ³ 4 708	1000 m ³ 7 872	1000 m ³ 85 145 ¹⁾	1000 Kr. 8 895,6	1000 Kr. 4 126,4	1000 Kr. 13022,0
Provinsbyer m. over 20 000 Indb. . .	19 578	1 240	2 296	23 114 ²⁾	2 352,9	1 199,1	3 552,0
— - 10—20 000 — . . .	11 004	930	1 310	13 244	1 332,9	646,6	1 979,5
— - 7—10 000 — . . .	7 301	562	987	8 850	845,3	429,6	1 274,9
— - 4— 7 000 — . . .	7 657	603	1 176	9 436	1 011,0	447,5	1 458,5
— - 2— 4 000 — . . .	5 172	449	691	6 312	699,2	292,6	991,8
— - under 2 000 — . . .	1 158	143	179	1 480	163,4	63,4	226,8
Provinsbyerne i alt . . .	51 870	3 927	6 639	62 436	6 404,7	3 078,8	9 483,5

Paa Grundlag heraf er nedenstaaende Forholdstal beregnet og til Sammenligning er vedføjede de tilsvarende Tal i 1905.

	Af 100 m ³ Gas				Af 100 Kr. Salgsværdi var for				Gasforbrug pr. Indbygger	Gennemsnitspris pr. 100 m ³ Gas				
	blev solgt	anvendt til Gadebelysning		var Svind m. v.	Gas		Andet							
Hovedstaden	1913 85	1905 87	1913 6	1905 6	1913 9	1905 7	1913 68	1905 72	1913 32	1905 28	1913 130	1905 120	1913 12,26	1905 11,00
Provinsb. m. over 20 000 Indb. . .	85	85	5	6	10	9	66	71	34	29	106	84	12,01	10,35
— - 10—20 000 — . . .	83	84	7	8	10	8	67	73	33	27	90	71	12,10	11,00
— - 7—10 000 — . . .	83	82	6	8	11	10	66	70	34	30	92	73	11,58	11,00
— - 4— 7 000 — . . .	81	82	6	7	13	11	69	73	31	27	86	69	13,20	11,64
— - under 4 000 — . . .	80	82	8	8	12	10	71	75	29	25	82	66	13,70	12,29
Provinsbyerne i alt. . .	83	84	6	7	11	9	68	72	32	28	94	75	12,35	11,00

Til Svind, Gastab og Værkforbrug medgik gennemstl. 11 pCt. af hele Gasproduktionen, medens dette i 1905 kun androg 9 pCt. Svindet m. m. betyder mindst i de større Byer. Inden for de enkelte Byer er der stor Forskel paa Svindprocenten, idet den kan svinge fra 4 til 21; ogsaa Gadebelysningen beslaglagde en noget større Procent i de mindre end i de større Byer. Af Produk-

¹⁾ Heraf 988 000 m³ Vandgas (København).

²⁾ Heraf 214 000 m³ Vandgas (Aarhus Gasværk).

tionens Salgsværdi udgjorde Værdien af solgt Gas 68 pCt., i de mindre Byer dog en noget større Del. Salgsværdien af Gas er steget i langt højere Grad end Produktionsmængden, idet Gennemsnitsprisen pr. 100 m³ er steget fra Kr. 11,00 i 1905 til Kr. 12,35 i 1913. Gassen var gennemgaaende dyrest i de mindste Byer. Forbruget af Gas pr. Indbygger er stigende med Byernes Størrelse, størst i Hovedstaden (ved Beregningeu af Gas pr. Indbygger er bortset fra, at nogle Gasværker leverer Gas til Beboere udenfor Byen).

Nedenstaaende Oversigt indeholder Oplysninger om Gasforbrug og Gennemsnitspris for Byer med henholdsvis særlig stort og særlig lille Gasforbrug:

Byer med særlig stort Gasforbrug.

	Gasforbr.	Gennem-
	pr. Indb	snitspris pr. 100 m ³
	m ³	Kr.
Skanderborg . . .	133	12,35
Holbæk	131	13,79
Nakskov	127	11,65
Præstø	123	14,70
Frederikshavn . .	122	12,05
Sorø	121	11,18
Frederikssund . .	118	15,79
Randers	113	12,98
Assens	113	13,31
Odense	112	12,55

Byer med særlig lille Gasforbrug.

	Gasforbr.	Gennem-
	pr. Indb.	snitspris pr. 100 m ³
	m ³	Kr.
Neksø	44	12,51
Nysted	46	16,00
Allinge-Sandvig .	48	16,10
Ærøskøbing . . .	58	14,83
Hjørring	60	12,76
Middelfart	61	13,47
Hasle	63	13,47
Nibe	64	15,75
Herning	65	12,42
Nørresundby . . .	65	14,90
Rudkøbing	65	14,18
Bogense	65	13,15
Marstal	66	12,00
Æbeltoft	66	15,27
Skagen	67	14,06
Lemvig	69	13,51
Rødby	69	13,98
Skelskør	70	13,12

Gennemsnitsprisen pr. 100 m³ Gas var i Byerne med særlig stort Gasforbrug gennemgaaende lavere end i Byerne med særlig lille Gasforbrug; men der fandtes dog Undtagelser, idet der var

enkelte Byer, hvor Gassen var forholdsvis dyr, uagtet Gasforbruget var ret betydeligt.

I 30 Provinsbyer samt paa Frederiksberg var der forskellige Priser for Belysnings- Koge- og Maskingas; i 27 Provinsbyer var Prisen ens for Belysnings- og Kogegas, medens Prisen paa Maskingas var lavere, i København og 2 Provinsbyer var Priserne ens for Koge- og Maskingas, medens Priserne for Belysningsgas var højere, og i 12 Provinsbyer benyttedes samme Priser for alle 3 Anvendelser.

Som Følge af, at der saaledes hyppigt holdes samme Pris paa de forskellige Anvendelser af Gas, er Produktionens Fordeling mellem Belysnings-, Koge- og Maskingas noget ufuldstændig; paa Grundlag af de foreliggende Oplysninger har man dog ment at kunne regne, at i Provinsbyerne anvendes ca. 15 pCt. af den samlede Gasproduktion til Belysning, ca. 77 pCt. som Kogegas og ca. 8 pCt. som Maskingas. I 1905 blev de tilsvarende Tal anslaaet til henholdsvis 28, 62 og 10 pCt.

Til Belysning anvendtes der i de smaa Byer forholdsvis mere Gas end i de større Byer. I Byerne med under 10 000 Indbyggere kan Belysningsgassen anslaaes til at udgøre ca. 18 pCt. af Produktionen (mod ca. 33 pCt. i 1905), i Byerne med 10—20 000 Indbyggere ca. 15 pCt. (mod ca. 31 pCt. i 1905) og i f. Eks. Aarhus kun ca. 11 pCt. (mod ca. 25 pCt. i 1905); i København udgjorde Belysningsgassen 16 pCt. og paa Frederiksberg 12 pCt. (mod henholdsvis 29 og 22 pCt. i 1905). Naar Anvendelsen af Gas til Belysning i det hele taget er i relativ Tilbagegang skyldes dette sikkert i første Række Elektricitetens større Udbredelse.

Inden for Provinsbyerne betød Maskingas mest i Byerne med 7—10 000 Indbyggere, hvor den udgjorde ca. 14 pCt. Bl. de større Byer foreligger der Oplysning om Maskingasforbruget for Aarhus (ca. 11 pCt.), Horsens (ca. 5 pCt.), Vejle (ca. 10 pCt.) og Helsingør (ca. 5 pCt.). Paa Frederiksberg anvendtes kun ca. 1 pCt. som Maskingas.

Af de 3 Gasanvendelser, er Gas til Belysning den dyreste

og Maskingas den billigste. For Belysnings- og Kogegas er Hovedreglen den, at Prisen er højest i de mindste Byer; det samme gælder derimod ikke for Maskingas; i Bygruppen 7—10 000 Indbyggere, er denne saaledes langt billigere end i nogen anden Bygruppe; dette skyldes for en Del, at i Nyborg og Frederikshavn sælges al Maskingassen til Elektricitetsværket for 6 Kr. pr. 100 m³. I nedenstaaende Tabel er Priserne beregnet som et simpelt Gennemsnit af Priserne for de enkelte Byer, og de tilsvarende Priser i 1905 er tilføjede:

Gennemsnitspris pr. 100 m³ Gas.

	Belysningsgas		Kogegas		Maskingas	
	1913 Kr.	1905 Kr.	1913 Kr.	1905 Kr.	1913 Kr.	1905 Kr.
Hovedstaden . . . . . (Kbhvn. og Frederiksberg).	15,51	14,23	11,91	9,70	11,48	9,70
Provinsbyer m. over 20 000 Indb.	12,71	10,87	12,11	10,22	11,11	9,90
— - 10—20 000 -	12,70	12,52	11,85	10,35	11,22	10,12
— - 7—10 000 -	14,06	12,42	12,17	10,93	9,11	9,74
— - 4—7 000 -	14,31	12,71	13,33	11,68	10,71	10,06
— - 2—4 000 -	15,42	14,23	13,61	11,71	11,08	11,09
— - under 2 000 -	15,82	14,26	14,40	12,39	11,03	11,68
Tilsammen	14,17	13,10	12,91	11,39	10,71	10,48

I København var Forbruget af Lysgas 21 m³ pr. Indb. og paa Frederiksberg 15 m³ pr. Indb.; endnu større var Forbruget i Varde, Assens, Vordingborg, Skanderborg, Frederikssund, Stege og Præstø. I de øvrige Byer ligger Forbruget mellem 6 og 17 m³ pr. Indb. — Af Kogegas forbruges forholdsvis mest paa Frederiksberg (i København er Kogegas ikke udskilt fra Maskingas), nemlig 108 m³ pr. Indb.; blandt de Provinsbyer, for hvilke dette Punkt er oplyst, har Skanderborg det største Forbrug pr. Indb., 96 m³, derefter kommer Stubbekøbing med 90 m³; det mindste Kogegasforbrug findes i Neksø, 32 m³ pr. Indb. og iøvrigt findes særlig lave Tal (50 m³ pr. Indb. og derunder) i Hjørring, Holstebro, Her-

ning og Storehedinge. — I Forhold til Indbyggertallet var Maskin-gasforbruget særlig stort i Kalundborg (36 m³), Frederikshavn (30 m³), Nyborg (26 m³), Sorø (24 m³), Nakskov (22 m³), Frederiksværk og Sakskøbing (21 m³).

Det samlede Antal Gas-Lygter til Gadebelysning var i Hovedstaden 10 780 (9 289 i København og 1 491 paa Frederiksberg) og i Provinsbyerne 12 662, medens der i 1905 fandtes 9 075 i Hovedstaden og 10 152 i Provinsbyerne; Stigningen er saaledes størst i Provinsbyerne, hvor Antallet af Gasværker vokser stærkt, medens elektrisk Belysning i Hovedstaden for en Del fortrænger Gaslygterne. Pr. 1000 Indbyggere fandtes henholdsvis i Hovedstaden og i Provinsbyerne 19 og 23 Lygter (i 1905 17 og 21 Lygter) og det aarlige Gasforbrug pr. Lygte var 437 m³ og 306 m³. Nedenstaaende Oversigt indeholder Tallene for de forskellige Bygrupper i 1913 og 1905:

	Antal Lygter		Gas til Gadebelysn.		Antal Lygt. pr. 1000 Indb.		Aarligt Gasforbrug pr. Lygte	
	1913	1905	1913	1905	1913	1905	1913	1905
			1000 m ³	1000 m ³			m ³	m ³
Hovedstaden	10 780	9 075	4 708	4 323	19	17	437	476
Provinsbyer m. over 20 000 Indb...	3 599	3 547	1 240	1 059	20	21	345	300
— - 10—20 000 - ..	2 539	1 329	930	530	21	16	366	399
— - 7—10 000 - ..	2 092	2 092	562	688	29	23	269	331
— - 4— 7 000 - ..	2 153	1 468	603	393	24	22	280	269
— - 2— 4 000 - ..	1 855	1 716	449	394	29	27	242	229
— - under 2 000 ¹⁾ - ..	363		81		27		223	
Provinsbyerne i alt...	12 601	10 152	3 865	3 064	23	21	306	303

Det aarlige Gasforbrug pr. Lygte var 437 m³ i Hovedstaden og 306 m³ i Provinsbyerne; at Gasforbruget pr. Lygte i 1913 navnlig i Hovedstaden, men ogsaa i adskillige Provinsbyer var mindre end i 1905 skyldes formentlig Indførelsen af Auerske Brændere, der er langt mere økonomiske end de gammeldags Brændere; i Provinsbyerne var Gasforbruget pr. Lygte i 1905 303 m³. Pro-

¹⁾ Her er bortset fra 1 By, hvorfra Oplysningerne var mangelfulde.

vinsbyernes gennemsnitlige Gasforbrug pr. Lygte er saaledes saa godt som uforandret. Gennemgaaende fandtes der pr. Indbygger flest Gaslygter i de smaa Byer.

Ved Salg af andre Produkter end Gas indkom tilsammen 7,2 Mill. Kr., der fordeler sig som nedenstaaende Tabel viser:

	Koks		Tjære		Ammoniak-salt		Andre Bi-produkt.	Til-sammen
	hl	Kr.	hl	Kr.	100 kg	Kr.		
København	2 514 300	2 543 900	91 700	425 700	22 400	470 800	28 600	3 469 000
Frederiksberg	418 800	465 300	18 900	97 600	3 800	85 100	9 400	657 400
Hovedstaden i alt...	2 933 100	3 009 200	110 600	523 300	26 200	555 900	38 000	4 126 400
Provinsb. m. over 20 000 Indb..	953 700	930 600	29 900	152 100	2 900	59 100	57 300	1 199 100
— - 10—20 000 -	472 600	536 300	18 500	85 000	400	7 700	20 600	649 600
— - 7—10 000 -	323 800	371 700	10 500	49 600	»	»	8 300	429 600
— - 4—7 000 -	336 400	391 000	8 900	50 700	»	»	5 800	447 500
— - 2—4 000 -	220 500	258 300	5 600	31 800	»	»	2 500	292 600
— - under 2 000 -	44 400	56 200	1 500	6 900	»	»	300	63 400
Provinsbyerne i alt...	2 351 400	2 544 100	74 900	376 100	3 300	66 800	94 800	3 081 800

Disse Produkters Salgsværdi udgjorde som før nævnt 32 pCt. af Gasværkernes samlede Produktions Salgsværdi.

Pr. 1000 m³ Gas produceredes ca. 48 hl Koks. Heraf anvendtes imidlertid ca. 25 pCt. til Underfyring m. v.; (i 1905 produceredes kun c. 44,5 hl Koks pr. 1000 m³ Gas, og heraf brugtes c. 15 pCt. paa selve Gasværket. Underfyringsprocenterne viser, at Værkerne siden 1905 mere og mere er gaaet over til i Stedet for Kul at anvende Koks til Underfyring). I omstaaende Tabel (S. 28) er der for Hovedstaden og Provinsbyerne gruppevis beregnet Forholdet mellem Koks- og Gasproduktionen samt Gennemsnitspriserne pr. hl Koks. I Hovedstaden udvindes saaledes forholdsvis mere Gas af Kullene end i Provinsbyerne, hvilket kan betyde, at Kullene er mere gasholdige, eller at de bliver bedre udnyttet.

Af Tjære produceredes pr. 1000 m³ Gas i Hovedstaden 1,30 hl og i Provinsbyerne 1,20 hl; Prisen var gennemsnitlig Kr. 4,73 og Kr. 5,21 pr. hl.

	Antal hl Koks pr. 1000 m ³ Gas	Gennem- snitspris pr. hl Koks
Hovedstaden	46	Kr. 1,08
Provinsbyer m. over 20 000 Indb...	49	0,98
— - 10—20 000 - ..	51	1,13
— - 7—10 000 - ..	51	1,15
— - 4—7 000 - ..	49	1,16
— - 2—4 000 - ..	52	1,17
— - under 2 000 - ..	52	1,27
Provinsbyerne i alt...	50	1,08

Af Ammoniaksalt produceredes i alt 2 950 000 kg til en Værdi af 622 700 Kr. Denne Produktion foregik kun paa Københavns og Frederiksberg Gasværker samt paa ganske enkelte af de største Værker i Provinsen.

Størstedelen af det under Andre Biprodukter opførte Beløb hidrører fra Salg af Gasvand, raa eller koncentreret. Koncentreret Gasvand indeholder ca. 20 pCt. Ammoniak og danner Raavaren for Ammoniaksaltet og for saa godt som alle andre Ammoniakpræparater. For de mindste Gasværker (med Kulforbrug under ca. 4000 Tons) er Fremstilling af koncentreret Gasvand ikke rentabel; disse Værker sælger derfor det raa Gasvand, der indeholder ca. 1¹/₂ pCt. Ammoniak, uden videre Forarbejdning. De foreliggende Oplysninger om Salget af Gasvand er ret mangelfulde; 6 Mill. kg raa Gasvand vides dog at være anvendt til Fremstilling af flydende Ammoniak, Salmiakspiritus m. v. paa Ammoniakfabrikken i Nyborg; en Del er formentlig i koncentreret Form eksporteret til Udlandet og Resten maa antages at være solgt som Gødning.

De 91 Gasværker brugte i 1913 474 423 Tons Kul, der fordelte sig som vist i omstaaende Oversigt (S. 29).

København	221 655	Tons	Kul
Frederiksborg	42 899	-	-
<hr/>			
Hovedstaden	264 554	Tons	Kul
<hr/>			
Provinsbyer med over 20 000 Indb.	77 189	Tons	Kul
— - 10—20 000 -	44 214	-	-
— - 7—10 000 -	28 719	-	-
— - 4— 7 000 -	31 897	-	-
— - 2— 4 000 -	22 672	-	-
— - under 2 000 -	5 178	-	-
<hr/>			
Provinsbyer i alt	209 869	Tons	Kul

Af Gasværkerne i Landdistrikterne foreligger der Oplysninger fra 18, 10 paa Sjælland og 8 i Jylland, medens der ved Industritællingen i 1914 taltes 29 Gasværker med 181 egentlig industrielle Arbejdere. Blandt disse 29 fandtes 4, der ikke var Kulgasværker, saaledes at der mangler Oplysninger fra 7 Kulgasværker, der efter Industritællingen tilsammen beskæftigede 17 Arbejdere; 5 af disse Gasværker beskæftigede hver 2 Arbejdere, de øvrige henholdsvis 1 og 4 Arbejdere.

Af de 18 Kulgasværker, som Produktionsstatistiken omfatter, er 9 private og 9 kommunale; de beskæftigede tilsammen gennemsnitlig 142 Arbejdere om Sommeren og 145 om Vinteren. Disse fordeler sig, som nedenstaaende Tabel viser:

	I Retor-	Paa	I øvrigt	I alt
	thuset	Pladsen		
Kommunale Gasværker				
Sommer	29	7	3	39
Vinter	31	8	3	42
Private Gasværker				
Sommer	38	29	36	103
Vinter	38	29	36	103
Tilsammen				
Sommer	67	36	39	142
Vinter	69	37	39	145

Ligesom i de mindre Provinsbyer er der beskæftiget op mod dobbelt saa mange Retorthusarbejdere som Pladsarbejdere. Blandt de 9 private Gasværker findes Strandvejens Gasværk, der ejes af det danske Gaskompagni og beskæftiger 78 Arbejdere.

Af omstaaende Tal (S. 30) ses det, at Halvdelen af Gasværkerne arbejder med 3 Hold, 1 af disse Værker har dog om Sommeren

	Antal Gasværker, hvor der i Retorthuset arbejdes med		
	3 Hold	2 Hold	Tilsammen
Kommunale Gasværker . . .	7	2	9
Private —	2	6	8
I alt	9	8	17

2-Holdsdrift. 1 privat Gasværk har ingen regelmæssig Ordning, hvorfor Oversigten kun omfatter 17 Gasværker.

Af de 9 Gasværker med 3-Holdsdrift skiftede 5 Kl. 6, Kl. 2 og Kl. 10, 2 Kl. 8, Kl. 12 og 10 og 2 Kl. 4, Kl. 12 og Kl. 8. 6 af Gasværkerne med 2-Holdsdrift havde Skiftetid Kl. 6 Morgen og Kl. 6 Aften, 1 Kl. 4 Eft. og Kl. 6 Morg. og 1 Kl. 5 Morg. og Kl. 5 Aften.

I nedenstaaende Tabel findes der for hver enkelt Gasværk Oplysning om Gasproduktionens Størrelse og dens Anvendelse.

	Belysningsgas	Kogegas	Maskin-gas	I alt solgt	Til Gade-belysn.	Svind, Gastab, Værkforb.	Samlet Produkt.
	1000 m ³	1000 m ³	1000 m ³	1000 m ³	1000 m ³	1000 m ³	1000 m ³
Kommunale Gasværker:							
Lyngby-Taarbæk	—	—	56	502	38	148	688
Søllerød	—	—	51	345	31	98	474
Struer	—	—	31	278	11	23	312
Hasle-Frerslev	32	149	40	221	17	49	287
V. Brønderslev	28	178	5	211	7	44	255
Høje Thorstrup	—	—	—	189	7	45	241
Glostrup	—	—	16	158	12	29	199
Nordby	—	—	—	169	10	6	185
Ballerup-Maaløv	—	—	5	97	7	17	121
Private Gasværker:							
Strandvejens	76	3744	18	3838	317	415	4570
Hørsholm	—	—	25	308	15	119 ¹⁾	442
Odder	—	—	1	206	8	15	229
Aaby	—	—	30	159	9	5	173
Asminderød-Grønholt	—	—	17	150	13	12	175
Vamdrup	7	92	47	139	7	7	139
Hasserslev	7	99	5	104	7	6	117
Dragør	—	—	4	68	6	5	79
Aars	—	—	—	51	7	2	53
Tilsammen	—	—	—	7193	508	1038	8739

¹⁾ Heri er medregnet Vandværkets Gasforbrug.

Af den samlede Gasproduktion solgtes c. 82 pCt.; til Gadebelysning anvendtes c. 6 pCt. og til Svind, Værkforbrug m. v. gik c. 12 pCt., altsaa omtrent samme Fordeling som i Byerne.

Produktionens samlede Salgsværdi udgjorde 1 436 000 Kr.; heraf indkom c. 70 pCt. for Gas.

	Produktionens Salgsværdi			Gennemsnitspris pr. 100 m ³			
	Gas	Andre Produkter	Tilsammen	Belysningsgas	Kogegas	Maskingas	Tils.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Kommunale Gasværker:							
Lyngby-Taarbæk	67 200	36 100	103 300	13,00, 14,00	13,00, 14,00	11,00	13,38
Søllerød	51 600	30 300	81 900	17,00	17,00	17,00	14,98
Struer	42 300	12 800	55 100	18,00, 20,00	14,00, 16,00	12,00, 13,00	15,22
Hasle-Frerslev	27 800	13 000	40 800	15,36	12,94	12,13, 6,47	12,60
V. Brønderslev	24 800	10 300	35 100	14,83	11,31	9,64	11,74
Høje Thorstrup	28 400	24 200	52 600	15,00	15,00	15,00	15,00
Glostrup	21 700	10 400	32 100	14,00	14,00	12,00	13,76
Nordby	22 000	6 700	28 700	13,00	13,00	13,00	13,00
Ballerup-Maaløv	15 700	4 700	20 400	16,00	16,00	12,50	16,18
Private Gasværker:							
Strandvejens	533 800	221 100	754 900	13,95	13,92	11,43	13,90
Hørsholm	43 800	17 800	61 600	15,39	14,09	12,36	14,23
Odder	28 800	12 500	41 300	14,00	14,00	11,00	14,00
Aaby	¹⁾ 21 800	6 800	¹⁾ 28 600	14,00	14,00	12,50	13,72
Asminderød-Grønholt ..	²⁾ 20 700	7 600	²⁾ 28 300	14,00	14,00	11,00, 12,00	13,84
Vamdrup	19 900	5 900	25 800	—	15,00	13,00	14,32
Hasseris	³⁾ 16 500	4 600	³⁾ 21 100	16,00	16,00	13,00	15,86
Dragør	9 700	3 700	13 400	15,00	15,00	3,25	14,25
Aars	8 200	3 100	11 300	16,00	16,00	—	16,00
Tilsammen...	1 004 700	431 600	1 436 300	—	—	—	13,99

Gennemsnitlig er Prisen paa Gas højere i Landdistrikterne end i Provinsbyerne nemlig Kr. 13,99 pr. 100 m³ mod Kr. 12,35. Ogsaa her er Belysningsgassen gennemgaaende dyrest og Maskingassen billigst. — Af de 431 600 Kr. for andre Produkter end Gas var 338 300 Kr. for 305 500 hl Koks, 68 100 Kr. for 13 400 hl Tjære og 25 200 Kr. for andre Biprodukter (Gasvand, Myremalm m.v.).

¹⁾ Desuden solgtes for 1 678 Kr. Gas til Gadebelysning.

²⁾ — — — 1 768 — — — —

³⁾ — — — 1 750 — — — —

Kulforbruget var 29 637 Tons, heraf forbrugte de kommunale Gasværker 9 655 Tons og de private 19 982 Tons.

Af Gasværker, der fremstillede andet Belysningsmateriale end almindelig Kulgas, findes der Oplysning fra et Acetylngasværk og fra et, der benytter Letbenzin til Frembringelse af Gas. Efter Industrietællingen 1914 fandtes der endvidere 1 Acetylngasværk (uden Arbejdere) og 1 Trægasværk, der tillige var Savværk, med 3 Arbejdere. Acetylngasværket i N. Nebel leverede 20 900 m³ Gas til Belysning til en Gennemsnitspris af Kr. 14,56 pr. 100 m³, foruden 1 400 m³ til Gadebelysning, og Benoidgasværket i Vinderup leverede 9 600 m³ Belysningsgas til en Pris af 30 Kr. pr. 100 m³; Forbruget af den sidste Art Gas er gaaet stærkt tilbage, i 1905 producerede Gasværket i Vinderup c. 13 000 m³; denne Gas er mere end dobbelt saa dyr som Kulgas og bruges udelukkende til Belysning. Ogsaa Acetylngassen er dyrere end almindelig Gas, og Forbruget af den er ligesom Antallet af Værker, der fabrikerer denne Gasart, i stærk Aftagen. Til Frembringelsen af Acetylngas anvendtes c. 80 Fustager Calciumcarbide og af Letbenzin brugtes for 2 000 Kr.

3. Imprægning af Glødenet.

Af de 5 Glødenetfabrikker, der fandtes i 1914, foreligger der Oplysning¹⁾ om Produktionen for de 4 største; den manglende Virksomhed beskæftigede kun 2 Arbejdere; i 1906 fandtes der 6 Glødenetsfabrikker, men med Tilbagegangen i Antallet af Virksomheder har hverken fulgt en tilsvarende Bevægelse i Arbejderantal eller i Produktionens Størrelse.

De 4 Virksomheder, der her behandles, beskæftigede gennemsnitlig tilsammen 39 Arbejdere; heraf var 3 Mænd, 34 Kvinder og 2 Halvdagsbørn. Produktionen bestaar udelukkende i Imprægning og Afbrænding af Ramie-Net indførte fra Udlandet; egentlig Net-Vævning finder overhovedet ikke Sted her i Landet. De 4 Fabrikker imprægnerede i 1913 i alt c. 800 000 Stkr. Glødenet til

¹⁾ Oplysningerne gælder Aaret 1914 for de 3 Fabrikker og 1913 for den største Virksomhed.

en Salgsværdi af 164 000 Kr. I 1905 imprægnerede de 3 Virksomheder, der havde givet Oplysning om Produktionen, og som beskæftigede 35 Arbejdere, (medens de resterende 3 kun beskæftigede 5) 710.000 Stkr. Glødenet til 203 000 Kr. Produktionen er m. a. O. steget noget, medens Salgsværdien er gaaet tilbage. Prisen pr. Net er gaaet ned fra 28 til 20 Øre.

I 1913 indførtes til indenlandsk Forbrug af imprægnerede og afbrændte Glødenet for c. 99 000 Kr.; Udførselen er ubetydelig. Den indenlandske Industri dækker saaledes godt to Trediedele af det hjemlige Forbrug.

4. Tilvirkning af Malervarer.

Ved Industritællingen 1914 taltes 37 Farvefabrikker med 157 Arbejdere, hvoraf 1 Virksomhed med 12 Arbejdere, hovedsagelig gav sig af med Farvning af Papir, og derfor lades ude af Betragtning her. Fra 17 af de øvrige 36 Fabrikker foreligger der Oplysninger om Produktion m. v.¹⁾; uoplyste er herefter 19 Farvefabrikker, der efter Industritællingen talte 30 Arbejdere. 7 af dem havde ingen Arbejdere, 4 hver 1, 2 hver 2, 5 hver 3 og 1 havde 7 Arbejdere; denne sidste fabrikerede Farver til Hjemmefarvning og forskellige andre kemiske Artikler. De fleste uoplyste Virksomheder er saaledes smaa, og en Del har Farvehandel til Hovedvirksomhed; deres Produktion kan anslaaes til at udgøre en 15—20 pCt. af den samlede Produktion. I 1906 fandtes ligeledes 36 Farvefabrikker, der beskæftigede tilsammen 124 Arbejdere; Oplysningerne om Produktionen i 1905 manglede for 12 af disse Virksomheder med tilsammen 20 Arbejdere, saaledes at den uoplyste Del af Produktionen maa antages at være forholdsvis noget mindre i 1905 end i 1913.

Foruden de 17 ovennævnte Virksomheder omfatter nærværende Produktionsstatistik endnu 1 (med 2 Arbejdere), der ved Industritællingen er henført til Maler- og Lakererforretninger. Disse 18 Virksomheder beskæftigede i 1913¹⁾ tilsammen gennemsnitlig 137 Arbejdere, der fordelte sig paa følgende Maade:

¹⁾ For 4 Virksomh. gælder Oplysningerne Aaret 1914, for Resten Aaret 1913.

	Mænd	Kvinder	Ialt
Ved selve Fabrikationen	80	12	92
Ved Indpakning, Kørsel m.v.	41	4	45
Tilsammen	121	16	137

Produktionens Salgsværdi beløb sig til c. 2 Mill. Kr.; i nedestaaende Oversigt findes denne nærmere specificeret:

	Vægt kg	Salgsværdi Kr.
Udrevne Farver	915 300	451 500
Tube-farver	4 500	24 200
Lakfarver	66 500	66 500
Bogtryk- og Stentrykfarve..	253 700	204 300
Skibsbundfarve	15 000	15 000 ¹⁾
Diverse Farver	25 900	10 400 ²⁾
Fernis	808 100	543 900 ³⁾
Lak	214 800	274 000
Tørrelse	138 000	88 900
Kit	533 800	100 500
Kønrog	63 000	10 600
Klister og Lim	364 100	36 400
Andre Varer	123 600	128 100
Tilsammen	—	1 954 300

Desuden udførtes Arbejde for andre, der selv tillagde Materialet, til en Værdi af 39 800 Kr. I 1905 produceredes der for ca. 1,1 Mill. Kr. Farvevarer paa de Fabrikker, hvorfra der forelaa Oplysninger, og Værdien af Arbejde udført for andre var c. 29 200 Kr. Produktionen er saaledes steget betydeligt.

Af Fernis produceredes i 1913 paa Oliefabrikkerne 2 131 000 kg til en Værdi af 1 267 000 Kr.⁴⁾, saaledes at den samlede Fernisproduktion beløber sig til omtrent 3 Mill. kg; den samlede Fabrikation udgjorde i 1905 c. 2¹/₂ Mill. kg.

1) I uoplyst Virksomhed med 1 Arbejder tilvirkede udelukkende Skibsbundfarver.

2) Der fabikeredes paa en Fabrik, der er medtaget under en anden Gruppe af teknisk - kemiske Fabrikker 10 800 kg Tagmaling til en Værdi af 6 100 Kr.

3) Hertil kommer 35 000 kg Fernis med en Salgsværdi af 18 900 Kr. paa en Fabrik, hvis Hovedvirksomhed er Fabrikation af Vognsmørelse og Maskinfedt.

4) Se Side 48.

Til Fabrikation af Malervarer indførtes fra Udlandet i 1913 5 177 Tons forskellige Farvestoffer til en Værdi af 2 288 000 Kr. I nedenstaaende Oversigt findes Indførselen og Udførselen af forskellige Farvevarer i 1913 samt af Fernis og Lak sidestillet med Produktionen paa de 18 Fabrikker (for Fernis Vedkommende er medtaget Produktionen paa Oliefabrikkerne og den i foranstaaende Note 3 anførte Vognsmørelsefabrik):

	Indførsel		Udførsel		Produktion	
	Vægt kg	Værdi Kr.	Vægt kg	Værdi Kr.	Vægt kg	Værdi Kr.
Udrevne Farver..	211 200	84 000	121 000	67 000	915 300	451 500
Skibsbundfarver..	192 600	134 000	300	—	15 000	15 000
Bogtrykfarve	131 800	228 000	22 900	28 000	253 700	204 300
Andre Farver...	38 800	97 000	400	1 000	96 900	101 100
Kit	51 900	15 000	21 100	3 000	533 800	100 500
Kønrog	37 900	4 000	—	—	63 000	10 600
Fernis og Lak...	768 400	908 000	31 700	32 000	3 188 900	2 103 800

Landets Produktion af Fernis og Lak er efter Mængden c. 4 Gange saa stor som Indførselen, efter Værdi derimod kun godt dobbelt saa stor; Grunden hertil er, at den største Del af Produktionen er Linoliefernise, medens Hovedvægten ved Indførselen ligger paa de dyrere Sorter af Fernis og Lak.

5. Tilvirkning af Sværter, Smørelse m. v.

Af Virksomheder, der hovedsagelig tilvirker Sværte, Vognsmørelse, Metalpudsemidler etc. foreligger der Oplysninger fra 13, der tilsammen beskæftigede i Gennemsnit i 1913 110 Arbejdere¹⁾. Disse 13 Virksomheder producerede Varer, hvis samlede Produktionsværdi udgjorde 1 075 000 Kr. Hertil kommer et Tillæg for de manglende Virksomheder, der maa sættes til ca. 10 pCt. af det anførte Beløb og navnlig falder paa Blanksværte, Lædertøjsværte og Vognsmørelse.

Nedenfor er gjort Rede for Produktionen af Pudsecrême, Sværte o. s. v., idet der er medtaget ikke alene, hvad der fabrikeredes paa

¹⁾ Desuden fandtes der ifl. Industritællingen i 1914 28 Smaavirksomheder, med ialt c. 10 Arbejdere, der producerer Varer af lignende Slags.

ovennevnte 13 Fabrikker, men ogsaa paa de øvrige teknisk-kemiske Fabrikker, for hvilke der foreligger Produktionsstatistik.

	1913	
	Vægt kg	Salgsværdi Kr.
Metalpudsemidler	94 700	104 500
Lædercrème	275 300	583 700
Skotøjssvæarte	37 600	72 600
Lædertøjssvæarte	17 000	18 600
Ovnsvæarte	47 000	43 000
Uspecificeret Lædercrème, Pudse- pomade, Skotøjssvæarte m. m. }	—	87 000
Vognsmørelse	599 000	103 400
Maskinfedt	60 000	19 200
Læder-Cement og Bundfyld ..	42 500	40 100
Tilsammen...	—	1 072 100

Foruden ovennevnte Artikler producerede enkelte af de 13 Fabrikker for 140 400 Kr. andre Varer, men Flertallet af Virksomhederne er Specialfabrikker.

I det følgende er angivet nogle af de vigtigste Raastoffer, der er anvendt til ovenstaaende Produktion (Talangivelserne er delvis beregnede):

Til Blanksvæarte og Pudsepomade:

Voks, Parafin og Ceresin ..	70 000 kg
Olie, Olein o. l.	69 000 -
Benzin, Petroleum m. m.	125 000 -
Schellak	6 000 -
Sæbe	14 000 -

Til Metalpudsemidler:

Kieseljord og -kridt	44 000 -
Flint	2 000 -

Til Ovnsvæarte:

Grafit	28 000 -
--------------	----------

Til Vognsmørelse:

Harpiksolie	17 000 -
Anden Olie	329 000 -
Harpiks	62 000 -

Til Maskinfedt:

Olie	42 000 -
Olein	14 000 -

Til Fabrikationen af Sværte anvendtes desuden forskellige Farvestoffer, Potaske o. a.

Produktionen af Sværte og Vognsmørelse dækker omtrent det hjemlige Forbrug, idet Specialindførselen af nævnte Varer er ret ubetydelig; af Metalpudsemidler er der derimod en ret stor Indførsel; af Vognsmørelse udføres der for 25 000 Kr; se følgende Tal for Ind- og Udførsel i 1913:

	Indførsel		Udførsel	
	kg	Kr.	kg	Kr.
Vognsmørelse.....	12 100	2 000	94 400	25 000
Blank- o. a. Lædersværte				
i finere Detailpakning..	17 000	9 000	22 600	12 000
i anden —	11 600	3 000	3 900	1 000
Pudsemidler med Tilsætning af Olie o. a.				
i finere Detailpakning..	31 100	21 000	5 500	3 000
i anden —	467 200	187 000	17 500	7 000
u. Tilsætning (bl. a. Wienerkalk).....	9 700	2 000	500	—

6. Gummivarefabrikker m. v.

Af Gummivarefabrikker m. v. taltes ved Industritællingen i 1914 12 Virksomheder, men under dette Erhvervsnummer er baade henført Gummivarefabrikker og Vulkaniseringsanstalter. Af egentlige Gummivarefabrikker fandtes der i 1914 kun 3 og af disse har 2 meddelt Oplysning om Produktion m. v. i 1913. Den tredje Virksomhed havde i 1913 endnu ikke optaget Fabrikation af Gummivarer, men beskæftigede sig paa daværende Tidspunkt udelukkende med Vulkanisering og Omsmeltning af Gummi. Foruden fra de 2 nævnte Virksomheder haves der Oplysning om Produktion af Gummivarer fra 1 Virksomhed, der ved Industritællingen er henført til Cykelfabrikker. Produktionsstatistiken omfatter herefter i alt 3 Virksomheder, der i 1913 gennemsnitlig tilsammen beskæftigede 229 Arbejdere: jfr. nedenstaaende Tabel:

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Ved Fabrikationen.....	91	91	182
Lagerarbejdere	4	1	5
Ved Syning af Gummikonfektion	2	23	25
Bude, Kuske m. v.....	8	0	8
I Maskinværkstedet.....	9	0	9
I alt...	114	115	229

Det vil ses, at Gummivareindustrien beskæftigede lige saa mange Mænd som Kvinder.

De 3 Fabrikkers Produktion i 1913 beløb sig til en Salgs-værdi af 1,8 Mill. Kr.; denne findes specificeret i nedenstaaende Oversigt:

	Antal Stkr.	Mængde kg	Salgs-værdi Kr.
Cykelringe	152 000	134 800	810 300
Automobil- og Motorcykelringe .	2 000	16 000	85 700
Luftslanger	21 200	4 200	38 000
Simple Gummivarer	—	127 500	567 600
Finere Gummivarer	—	3 500	110 000
	Meter		
Gummilærred	17 000	10 000	30 000
Gummikonfektion	4 000	—	113 000
Tilsammen...	—	—	1 754 600

De forskellige Angivelser er dog kun tilnærmelsesvis rigtige, idet en Del af Oplysningerne er skønsmæssigt angivet. Hovedvægten i Produktionen ligger paa Cykelringe; af simple Gummivarer er 362 000 Kr. for Varer med Manufakturstof (som Baand, Plader, Gulvmaatter, Saaler m. v.). Finere Gummivarer omfatter særlig tekniske og hygiejniske Artikler, og under Gummikonfektion er henført Kapper, Hætter, Slag o. l. I 1905 produceredes c. 100 000 Stkr. Cykelringe og Luftslanger til en Værdi af 460 000 Kr., samt andre Gummivarer for c. 340 000 Kr.; Produktionen er m. a. Ord siden da steget til næsten det dobbelte.

Til den anførte Produktion i 1913 er bl. a. anvendt følgende Raastoffer (nogle af Opgivelserne er kun skønsmæssige):

Raagummi	64 000 kg
Vulkaniseret Gummi, indkøbt.....	9 600 -
— — af egen Tilvirkning.....	30 000 -
Kustgummi (factis)	10 000 -
Fyldstoffer	80 000 -
Beklædningsstof m. v. til Imprægnering, indkøbt .	2 700 -

Indførselen af Gummivarer til indenlandsk Forbrug og Udførselen af Gummivarer af dansk Fabrikat er i omstaaende Tabel sammenlignet med den indenlandske Produktion:

	Produktion 1913		Udførsel 1913		Indførsel 1913	
	Tons	1000 Kr.	Tons	1000 Kr.	Tons	1000 Kr.
Galocher o. l.	>	>	>	>	159,4	637 ¹⁾
Dæk til Cykler og Automobiler....	150,8	896	} 33,2	} 154	524,4	4 536 ¹⁾
Slanger til - - - - -	4,2	83			31,3	110 ¹⁾
Simplere Arb. med Manufakturstof..	} 127,5	} 567	} 0,4	} 2	48,6	182 ¹⁾
- - uden - - - - -					10,4	34
Finere Arbejder	3,5	110	>	>	34,2	265 ¹⁾
I alt...	286,0	1 656	44,0	190	969,8	6 289

Selv bortset fra Galocher, der ikke fabrikeres her i Landet, var Indførselen for alle Vareposter langt større end Produktionen.

Til de foran anførte Oplysninger om Produktionen skal endelig føjes, at en Fabrik har udført Imprægnering af Beklædningsstoffer m. v. for andre, der selv har tillagt Stoffet. Vægten af Stoffet var 6 500 kg; Værdien af Arbejdet 17 000 Kr.

7. Asfalt- og Tagpapfabrikker.

Af de ved Industritællingen i 1914 talte 24 Asfalt- og Tagpapfabrikker med i alt 224 Arbejdere har 12 Virksomheder med 186 Arbejdere givet Oplysninger om Produktionen i 1913; af de øvrige er de 5 (hvoraf 3 under eet Firma), egentlige Tagpapfabrikker med 14 Arbejdere, medens de andre 7 er Tagdækningsvirksomheder o. l., der saavidt det kan ses ikke selv fremstiller de Materialer, der benyttes. Produktionsstatistiken omfatter desuden en Virksomhed, der tillige er Cementstøberi, og derfor i Industritællingen er henført til dette Fag.

De følgende Oplysninger omfatter altsaa i alt 13 Virksomheder, der om Sommeren gennemsnitlig beskæftigede 186 Arbejdere og om Vinteren 108. Efter Beskæftigelse fordelte de sig saaledes:

	Sommer	Vinter
i Asfaltmøllen	24	12
ved Tjæredestillation	8	5
- Tagpapfabrikation	71	65
paa Udearbejde	83	26

I alt... 186   108

¹⁾ Ufortoldet.

Det er væsentligst Arbejdertallet i Asfaltmøllen og paa Udearbejde, der indskrænkes om Vinteren. Ved Tagpapfabrikationen er Driften derimod omtrent af samme Omfang Sommer og Vinter.

De 13 Virksomheders Produktion er opgjort paa følgende Maade:

	Mængde kg	Salgsværdi Kr.
Tjærepap.....	9 305 000	917 500
Asfalt- og Icopalpap m. m.....	475 000	85 900
Tagtjære o. a. Isoleringsstoffer ¹⁾ ...	1 364 000	134 800
Asfalt, solgt.....	1 431 000	123 400
Asfalt til Gadearbejder.....	4 814 000	} 400 000
Betaling for Gadeasfaltering.....	—	
Betaling for Tagarbejde.....	—	
Ialt...	—	1 861 600

Asfalteringsarbejdet udførtes af to Specialfirmaer; de øvrige Virksomheder fremstiller dels Tjæretagpap o. l., dels Isoleringsstoffer af forskellig Art. Til den anførte Produktion af Tjærepap maa for de manglende Virksomheder gøres et Tillæg, der skønmæssig kan ansættes til 1¹/₂ Mill. kg, saaledes at den samlede Produktion bliver omtrent 11 Mill. kg. Gennemsnitsprisen er omtrent 10 Øre pr. kg, men varierer ret betydeligt for de enkelte Virksomheder.

Til Produktionen er bl. a. anvendt følgende Raastoffer:

Tjære.....	7 686 000 kg
Pap.....	2 625 000 -
Asfalt til Gadearbejder....	5 900 000 -
Asfalt til Pap og Isolering.	365 000 -

Af Tjærepap indførtes i 1913 172 500 kg til Værdi 29 000 Kr. eller en i Forhold til den indenlandske Produktion ubetydelig Mængde; der udførtes 445 000 kg til Værdi 58 000 Kr. Af Papir i Forbindelse med Tjære indførtes 286 800 kg til Værdi 45 000 Kr; Produktionen heraf er ikke særskilt opgivet, men er næppe af nogen Betydning. Indførselen af de andre Fabrikater kan ikke specificeres.

¹⁾ Heraf er endvidere i en kemisk Fabrik produceret 900 000 kg til Værdi 104 000 Kr.

Al den anvendte Asfalt indføres som Asfaltsten eller -jord fra Udlandet.

For 1905 foreligger Oplysning om Produktionen i 19 Virksomheder, der om Sommeren beskæftigede 227, om Vinteren 115 Arbejdere; der manglede Oplysninger om 6 Virksomheder med 10 à 20 Arbejdere, hvoraf kun 1 producerede Tagpap. Produktionsværdien blev opgjort til:

Tjærepap etc.	902 000 Kr.
Diverse Artikler.	206 000 -
Asfalt til Gadearbejder	425 000 -
Tagarbejde	76 000 -

Ialt... 1 609 000 Kr.

Produktionen af Tjærepap var i 1913, omtrent 10 pCt. større end i 1905; Betaling for Gadeasfaltering androg i de to Aar omtrent samme Beløb, men kan naturligvis være meget skiftende fra Aar til Aar. Beløbet for Tagtjære, solgt Asfalt m. v. er steget en Del, og ligeledes Betaling for udført Tagarbejde, der dog synes at være forskellig opgjort i de to Aar. Alt i alt frembyder Faget saaledes det samme Billede i de to Aar.

8. Imprægneringsanstalter.

Ved Industritællingen i 1914 taltes her i Landet i alt 10 Imprægneringsanstalter. Fra de 8 største af disse foreligger der produktionsstatistiske Oplysninger for Aaret 1913. 2 smaa Virksomheder, der tilsammen kun beskæftiger 7 Arbejdere har ikke meddelt saadanne Oplysninger.

Af de 8 her omhandlede Virksomheder henhørte de 4 under A/S De danske Imprægneringsanstalter, 2 henhørte under Firmaet Juls. Rütgers Imprægneringsanstalt, 1 Virksomhed tilhørte Stats-telegrafan og 1 Jysk Telefon A/S.

De 8 Virksomheder beskæftigede tilsammen gennemsnitlig i 1913 147 Arbejdere, hvoraf de 14 arbejdede ved Maskinerne, 133 ved Transport og Pladsarbejde.

Der imprægneredes i alt 67 100 Kubikmeter Træ, hvoraf de 8 900 Kubikmeter var indenlandsk, medens Resten var udenlandsk

Træ. Nedenstaaende er meddelt en nærmere Oversigt over Arten af det imprægnerede Træ:

	Mængde	
	Stkr.	Kubikmeter
Telefon- og Telegrafpæle, af indenlandsk Træ ...	31 700	8 000
— — — — —, af udenlandsk Træ	64 400	14 000
Sveller, af indenlandsk Træ	10 800	900
— — — — —, af udenlandsk Træ	545 000	41 800
Sporskiftetømmer, af udenlandsk Træ	—	2 400
I alt...	—	67 100

Værdien af det udførte Arbejde kan sættes til godt 800 000 Kr.

I 1905, da produktionsstatistiske Oplysninger forelaa fra samtlige Landets 5 Imprægneringsanstalter, med 167 Arbejdere, blev Værdien af det udførte Arbejde anslaaet til ca. 470 000 Kr. Der imprægneredes da bl. a. 43 700 Stkr. Telegraf- og Telefonpæle, eller ikke halvt saa mange som i 1913.

Til Imprægnering anvendtes af Tjære og Olie 5 567 Tons og af Kobbervitriol 103 Tons.

9. Sodafabrikker.

Ved Industritællingen i 1914 taltes her i Landet i alt 8 Sodafabrikker med 159 Arbejdere. Fra samtlige disse med Undtagelse af en enkelt Virksomhed uden Betydning, har man modtaget Oplysning om Produktion m. v. i 1913. Endvidere har man modtaget Oplysninger om Produktion m. v. i 1913 fra 1 Virksomhed, der ved Industritællingen er henført under Salt- og Kokesværker. De nedenfor meddelte Oplysninger omfatter herefter i alt 8 Virksomheder. 4 af Virksomhederne henhørte under A/S Sodafabrikkerne. De 8 Virksomheder beskæftigede tilsammen i 1913 gennemsnitlig 196¹⁾ Arbejdere, hvoraf dog ca. 145 (heraf 108 Kvinder) var beskæftigede i en enkelt Virksomhed ved Kryolittilvirkning. I omstaaende Oversigt er Arbejderne fordelt efter Beskæftigelse m. m.

¹⁾ Naar dette Tal i saa betydelig Grad overstiger Industritællingens Tal, skyldes det, at i Produktionsstatistikken er formentlig medregnet en Del Fanger og Lemmer, der er beskæftigede ved Kryolitarbejde.

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Egentlige Fabrikarbejdere	77	108	185
Bude, Kuske, Indpakkere o. l.	7	2	9
Andre	2	3	2
I alt...	86	110	196

Der tilvirkedes i alt 20,4 Mill. kg krystalliseret Soda til en Salgsværdi af 785 000 Kr.¹⁾. Sodaproduktionen har staaet i Stampe i de senere Aar, og Virksomhederne har kastet sig mere over Tilvirkning af andre Varer. Medens Sodafabrikkerne i 1905 kun tilvirkede andre Varer for ca. 15 000 Kr., androg denne Produktion i 1913 ikke mindre end 163 000 Kr.²⁾. De 163 000 Kr. fordelte sig nærmere paa følgende Varer:

	Vægt kg	Salgsværdi Kr.
Vaskepulver og Ludsoda	22 600	6 600
Glaubersalt, krystalliseret....	709 200	25 800
Boraks	206 200	78 500
Borsyre	80 700	47 400
Diverse	—	4 700
Tilsammen...	—	163 000

Til Produktionen af de 20,4 Mill. kg krystalliseret Soda anvendtes 7,4 kg calcineret Soda, 934 000 kg Ammoniaksoda og 7 600 kg Klorkalk. Endvidere er der anvendt en Del calcineret Glaubersalt, men Hovedparten af de 370 000 kg calcineret Glaubersalt, der er anvendt i Sodafabrikkerne, er dog medgaaet til Tilvirkningen af de ovenanførte 709 000 kg krystalliseret Glaubersalt.

Til Boraksen er anvendt 200 000 kg Borakskalk og til Borsyren 162 000 kg Borsyrealkali. Borsyrealkaliet er indkøbt uformalet og formalet i egen Bedrift; Værdien af denne Formaling er anslaaet til 1 300 Kr.

I 1913 indførtes her til Landet 12,6 Mill. kg calcineret Soda,

¹⁾ Paa en til Sæbefabrikker henført Virksomhed (Se S. 54) tilvirkedes desuden 1,95 Mill. kg Soda til en Salgsværdi af 66 000 Kr., og paa forskellige kemiske Fabrikker 0,51 Mill. kg Blegsoda til Værdi 62 000 Kr. (Se S. 61).

²⁾ Her er bortset fra den i det foregaaende omhandlede Kryolitfabriks Produktion.

men intet Krystalsoda; derimod udførtes der her fra Landet 217 400 kg Krystalsoda. Af Borakskalk og Borsyrealk indførtes der i samme Aar 244 000 kg, medens der af Boraks og Borsyre indførtes 23 700 kg og udførtes 65 000 kg. Af Glaubersalt indførtes 1,3 Mill. kg og udførtes 116 000 kg.

I den i det foregaaende nævnte Virksomhed, der tilvirkede Kryolit, produceredes i 1913 7,5 Mill. kg rensat Kryolit til en Salgsværdi af 2,6 Mill. Kr. samt 20 000 kg ren Blyglans til en Salgsværdi af 7 000 Kr. og 400 000 kg koncentreret Jernmalm til Salgsværdi 6 000 Kr. Til denne Produktion anvendtes i alt 7,8 Mill. kg Raakryolit, der indførtes hertil fra Grønland. Saa godt som hele den her omhandlede Produktion udførtes til Udlandet.

10. Svovlsyre- og Superfosfatfabrikker.

Af de 3 Svovlsyre- og Superfosfatfabrikker, der fandtes i 1913, og alle tilhører A/S Dansk Svovlsyre & Superfosfat-Fabrik, ligger en i Mundelstrup (anlagt 1871), en i Kastrup (anlagt 1874) og en i Aalborg (anlagt 1908). I 1914 byggedes yderligere en Fabrik i Nørresundby; denne toges i Brug i 1915; endvidere er der en Fabrik under Opførelse i Fredericia.

De 3 i 1913 eksisterende Fabrikker beskæftigede tilsammen gennemsnitlig 323 Arbejdere, som fordelte sig, som følgende Oversigt viser:

I Svovlsyrefabrikken	63
» Gødningfabrikken	241
» Salpetersyrefabrikken	2
» Maskinværkstedet	17

Tilsammen... 323

Salgsværdien af de 3 Fabrikkers samlede Produktion beløb sig til 4,3 Mill. Kr., jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Mængde kg	Salgsværdi Kr.
Koncentreret Svovlsyre, til Salg ..	1 726 400	112 200
Anden — — — — —	2 703 900	81 100
Superfosfat, Gødning	83 258 700	4 079 600
Salpetersyre, til Salg	84 100	24 400
Tilsammen...	—	4 297 300

Fabrikkernes Hovedvirksomhed er Gødningfabrikationen, og baade denne og Svovlsyretilvirkningen har været Genstand for stærk Udvikling i de senere Aar. I 1905 forelaa der kun Oplysning om Produktion fra 1 af de den Gang eksisterende 2 Svovlsyre- og Superfosfatfabrikker (Fabrikken i Mundelstrup); denne beskæftigede da kun 56 Arbejdere mod 123 i 1913, og Salgsværdien af dens samlede Produktion var kun ca. en Trediedel af, hvad den androg i 1913, og det uagtet Prisen paa Svovlsyre er gaaet betydelig ned (ca. 6 Kr. pr. 100 kg i 1905 mod ca. Kr. 4,35 i 1913); Prisen paa Superfosfat er nogenlunde uforandret (ca. 5 Kr. pr. 100 kg).

Den samlede Produktion af Kammersyre androg 52 135 000 kg. Heraf er anvendt til Fremstilling af den ovenanførte Gødning i alt 46 067 400 kg. Til Gødningsfremstillingen anvendtes iøvrigt 43 400 Tons Raafosfat. Til Fremstilling af Kammersyren er medgaaet 28 100 Tons Svovlkis.

Paa Fabrikkernes Maskinværksted er der udført Maskinreparationsarbejde til en anslaaet Værdi af 42 000 Kr.

Nedenstaaende er meddelt en Oversigt over Indførselen, Udførselen, Produktionen og Forbruget i 1913 af Superfosfat og Svovlsyre:

	Indførsel		Udførsel		Produktion		Forbrug
	Mængde Tons	Værdi 1000 Kr.	Mængde Tons	Værdi 1000 Kr.	Mængde Tons	Værdi 1000 Kr.	Mængde Tons
Superfosfat ..	110 150,6	51838	682,6	35	83 258,7	4 080	192 726,7
Svovlsyre....	677,5	41	23,5	2	4 430,0	193	5 084,0

Af disse Tal fremgaar det, at den danske Superfosfatindustri — trods sin Vækst — i 1913 ikke engang dækkede Halvdelen af det indenlandske Forbrug. Indførselen af Svovlsyre udgjorde derimod kun ca. en Syvendedel af Produktionen.

11. Limfabrikker.

I 1914 taltes 6 Limfabrikker med 48 Arbejdere; Antallet af Virksomheder er det samme som i 1906, men dengang taltes 56 Arbejdere. Oplysninger om Produktionen m. m. mangler fra 3 Limkogerier med tilsammen 19 Arbejdere.

De 3 Virksomheder, der har meddelt Oplysninger, beskæftigede i 1913 gennemsnitlig tilsammen 27 Arbejdere (17 Mænd og 10 Kvinder). Produktionens samlede Salgsværdi udgjorde 102 000 Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt, hvor Produktionen i 1905 er opført til Sammenligning; dette Aar var Oplysningerne imidlertid mere fuldstændige, idet saadanne kun manglede fra 1 Virksomhed med 5 Arbejdere:

	1913		1905	
	Vægt kg	Salgsværdi Kr.	Vægt kg	Salgsværdi Kr.
Læderlim	110 000	86 100	69 500	58 800
Marvolie, Benfedt, Limfedt...	25 000	11 700	—	3 000
Ben, Klove, Fæhaar	37 000	4 300	—	3 200
Tilsammen...	172 000	102 100 ¹⁾	—	65 000 ²⁾

Ser man bort fra den Fabrik, der i 1905 udelukkende fabrikerede Benlim, maa man for at faa den samlede Produktion i 1913 gøre et Tillæg af ca. 25 pCt. Ved Sammenligning mellem Produktionen i 1913 og 1905 ser man, at der har fundet en Stigning Sted, der beløber sig til op mod 100 pCt. Stigningen er størst ved Biprodukterne. Prisen pr. kg Læderlim var i 1905 85 Øre, i 1913 78 Øre.

Til ovenstaaende Produktion var foruden noget Kalk og Svovlsyre, anvendt følgende Raastoffer: 1 106 000 kg Huder og Affald af Huder og 50 000 kg Ben.

I 1913 indførtes 433 400 kg Lim til en Værdi af 260 000 Kr., der udførtes 35 900 kg til en Værdi af 25 000 Kr. Indførselen dækker en 60—70 pCt. af Landets Forbrug af Lim.

12. Oliefabrikker.

Af Oliefabrikker taltes i 1914 i alt 12 med 549 Arbejdere. Antallet af Fabrikker er gaaet ned i Løbet af de senere Aar, men

¹⁾ Paa en Farvefabrik produceredes 364 100 kg Klistet og Lim til en Værdi af 36 400 Kr. (Se S. 34).

²⁾ Endvidere produceredes i 1905 66 000 kg Benlim til en Værdi af 41 000 Kr. paa en Fabrik, hvis Produktion var uoplyst i 1913.

til Gengæld er Arbejdertallet steget betydeligt. Efter Produktionens Art fordelte Fabrikkerne sig saaledes i 1914 og 1906:

	Antal Virksomh.		Antal Arbejdere	
	1914	1906	1914	1906
Fabrikker for Olier til teknisk Brug m. v.	7	9	300	216
Fabrikker for Spiseolier m. v.	1	2	236	157
Olieraffinaderier	3	4	10	23
Fabrikker for Marvolie	1	1	3	2
Tilsammen	12	16	549	398

Fra samtlige Fabrikker for Olier til teknisk Brug og Spiseolier foreligger der Oplysning om Produktionen i 1913. Desuden foreligger saadanne Oplysninger fra 1 Fabrik for Spiseolier, der imidlertid blev nedlagt i Slutningen af Aaret 1913.

De 7 Fabrikker for Olier til teknisk Brug, hvoraf de 3 henhørte under A/S Danske Oliemøller og Sæbefabrikker, beskæftigede tilsammen gennemsnitlig i 1913 326¹⁾ Arbejdere (316 Mænd og 10 Kvinder), heri ikke medregnet de Arbejdere, der beskæftigedes i Virksomhedernes Sæbefabrikker.

Efter Beskæftigelsens Art fordelte de sig saaledes:

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Paa Oliefabrikken	202	8	210
- Maskinværkstedet	15	»	15
- Bødkerværkstedet	32	2	34
Lagerarbejdere m. v.	43	»	43
Bude, Kuske m. v.	24	»	24
Tilsammen	316	10	326

6 af Virksomhederne fremstiller foruden Olie m. v. ogsaa Sæbe, men denne deres Produktion vil blive nærmere omtalt under Sæbefabrikkerne (S. 53).

Salgs-Produktionens samlede Salgsværdi udgjorde, naar bortses fra Sæbefabrikationen 13,97 Mill. Kr. og er siden 1905, da Oplysninger ligeledes forefandtes fra samtlige Fabrikker for Olie til teknisk Brug, næsten tredoblet.

¹⁾ Naar dette Tal er større end Industritællingens, nagtet de ved Sæbefabrikken beskæftigede Arbejdere ikke er medregnet, skyldes det bl. a., at Industritællingen ikke har medregnet Bude og Kuske o. l. til de egentlige Arbejdere.

I nedenstaaende Oversigt er Produktionen i 1913 og 1905 nærmere specificeret:

	1913		1905	
	Mængde Tons	Salgsværdi 1000 Kr.	Mængde Tons	Salgsværdi 1000 Kr.
Linolie, til Salg.....	3 275	1 542	3 434	1 396
— , til egen Sæbefabrik....	1 096	—	2 083	—
Rapsolie, til Salg raffineret....	807	520	1 401	598
— , til Salg, uraffineret....	104	66		
— , til egen Sæbefabrik..	»	»		
Soyaolie, til Salg.....	6 516	2 935	»	»
— , til egen Sæbefabrik....	74	—	»	»
Solsikkeolie, til Salg.....	455	204	»	»
— , til egen Sæbefabrik..	196	—	»	»
Hampefrøolie.....	94	44	»	»
Sesamolie.....	41	26	»	»
Fernis ¹⁾	2 131	1 267	1 423	590
Hørfrøkager.....	13 717	1 819	15 004	1 899
Rapskager.....	1 269	153	2 249	255
Soyakager.....	24 608	3 220	»	»
Soyaskraa.....	14 629	1 873	»	»
Solsikkekager.....	2 467	262	»	»
Hampefrøkager.....	297	32	»	»
Sesamskraa.....	52	7	»	»
Tilsammen....	—	13 970	—	4 738

Den store Stigning i Olie- og Oliekagefabrikationen skyldes saa godt som udelukkende den af Det østasiatiske Kompagni i 1909 anlagte »Dansk Soyakagefabrik«, der i sin Art er den første og eneste Virksomhed her i Landet.

Tilvirkningen af Linolie er gaaet en Ubetydelighed tilbage, hvilket formentlig skyldes, at dens Anvendelse i Sæbefabrikationen fortrænges mere og mere af Soyaolien. Til Gengæld er Tilvirkningen af Fernis, hvoraf Linolie er den væsentligste Bestanddel, gaaet betydelig frem.

Tilvirkningen af Rapsolie er gaaet endnu mere tilbage og anvendes nu ikke mere til Sæbefabrikation.

I omstaaende Oversigt er meddelt en Sammenligning mellem Produktionen af Linolie og Fernis, Rapsolie, Hørfrøkager samt Rapskager i Aarene 1897, 1905 og 1913:

¹⁾ Om Fernisfabrikationen i Farvefabrikkerne se Side 34.

	1913	1905	1897
	Tons	Tons	Tons
Linolie ¹⁾ og Fernis	5 406	4 856	4 428
Rapsolie ¹⁾	911	1 401	1 965
Hørfrøkager	13 717	15 004	14 570
Rapskager	1 269	2 249	3 027

Til Gengæld for den for visse Varer formindskede Produktionsmængde havde der fundet en meget betydelig Pristigning Sted fra 1905 til 1913; jfr. nedenstaaende Oversigt:

	Gennemsnitlig Salgsværdi pr. 100 kg	
	1913	1905
	Kr.	Kr.
Linolie	47,10	40,60
Rapsolie, raffineret	64,50	42,80
— , uraffineret	63,50	
Soyaolie	45,05	—
Solsikkeolie	44,90	—
Fernis	59,45	41,40
Hørfrøkager	13,25	12,60
Rapskager	12,05	11,40
Soyakager	13,10	—
Soyaskraa	12,80	—
Solsikkekager	10,60	—

Til den i det foregaaende omhandlede Produktion blev anvendt følgende Raastoffer:

Hørfrø	20 316 Tons	Solsikkefrø	3 244 Tons
Rapsfrø	2 266 -	Hampefrø	395 -
Soyabønner	46 896 -	Sesamfrø	100 -

Til Fernisfabrikationen anvendtes 2 088 Tons Linolie af egen Tilvirkning.

Sætter man Mængden af den færdige Produktion i Forhold til Mængden af anvendte Raastoffer, faas følgende Tal:

	Af 1000 kg	
	udvandedes Olie	Kager o. l.
	kg	kg
Hørfrø	318	675
Rapsfrø	402	560
Soyabønner	141	837
Solsikkefrø	200	761
Hampefrø	238	752

¹⁾ Bortset fra Olie til egen Sæbefabrikation.

Medens den her omhandlede Industri dækker Landets Forbrug af Olier og Fernis og endda er i Stand til at eksportere en Del, gælder det samme ikke om Forbruget af Oliekager; jfr. nedenstaaende Oversigt over Indførselen, Udførselen, Produktionen og Forbruget af Fernis, Olier og Oliekager i 1913:

	Indførsel	Udførsel	Pro- duktion	Forbrug
	Tons	Tons	Tons	Tons
Fernis	10	»	2 131	2 141
Hørfre- og Rapsolie	38	15	5 282	5 305
Soyaolie	»	3 880	6 590	2 710
Hampefrøolie	»	31	94	63
Hørfrokager	66 015	148	13 717	79 584
Rapskager	4 328	21	1 269	5 576
Soyakager	18 515	5 729	39 237	52 023
Hampefrøkager	36 746	»	297	37 043
Solsikkekager	191 924	717	2 467	193 674

De 34 Arbejdere, der arbejdede paa Fabrikernes egne Bødkerværksteder, var næsten udelukkende beskæftigede ved Reparationsarbejde; der tilvirkedes kun for 1 100 Kr. ny Emballage, medens Værdien af det udførte Reparationsarbejde er anslaaet til 21 100 Kr. Paa eget Maskinværksted udførtes Reparationsarbejde for ca. 41 000 Kr., hvilket er betydeligt mere end i 1905, da Værdien af det udførte Maskinreparationsarbejde ansloges til 5 000 Kr.; men Fabrikkerne beskæftigede da ogsaa kun 4 Arbejdere herved mod 15 i 1913.

De 2 Fabrikker for Spiseolie beskæftigede tilsammen gennemsnitlig i 1913 367 Arbejdere (331 Mænd og 36 Kvinder).

Efter Beskæftigelsens Art fordelte de sig saaledes:

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Paa Oliefabrikken	227	»	227
- Maskinværkstedet	23	»	23
- Bødkerværkstedet	4	»	4
Ved Detailpakning af Palmin m. v. . .	»	36	36
Lagerarbejdere m. v.	76	»	76
Bude, Kuske m. v.	1	»	1
Tilsammen . . .	331	36	367

Salgsproduktionens samlede Værdi udgjorde 19,79 Mill. Kr. og fordelte sig som vist i nedenstaaende Oversigt:

	Mængde Tons	Salgsværdi 1000 Kr.
Kokosnøolie, Kokosfedt, Palmeolie m. v. til Margarine.	15 021	13 090
— — — — til andet Brug.	3 188	2 710
Jordnød- og Sesamolie til Margarine	2 286	1 771
— — — — til andet Brug	314	138
Palmin, Plantefedt m. v.	579	549
Ricinusolie	3,6	2
Hvalolie	2,3	1,2
Kokosnødkager	9 703	1 164
Sesamkager	2 101	252
Jordnødkager	947	114
Tilsammen ...	—	19 791

Spiseolierne er betydelig dyrere end Olier til teknisk Brug; dyrest er Kokosnøolie og Palmeolie til Margarinefabrikation, der i 1913 kostede Kr. 87,15 pr. 100 kg; Jordnød- og Sesamolie til Margarinefabrikation kostede Kr. 77,50 pr. 100 kg. Til andet Brug end Margarinefabrikation kostede Kokos- og Palmeolie kun 85 Kr. og Jordnød- og Sesamolie 44 Kr.

Derimod er Oliekagerne fra Spiseoliefabrikkerne noget billigere end baade Hørfækager og Soyakager.

Til den i det foregaaende omhandlede Produktion blev anvendt følgende Raastoffer:

Kopra	30 842 Tons
Palmekerner	546 -
Sesamfrø	4 064 -
Jordnødder	2 330 -
Uafskallet Ricinusfrø	8 -
Tran	2 300 -

Sætter man Mængden af den færdige Produktion i Forhold til Mængden af anvendte Raastoffer, faas følgende Tal:

Af 1000 kg	udvantes	
	Olie og Fedt kg	Kager kg
Kopra og Palmekerner	599	309
Sesamfrø og Jordnødder	407	477
Ricinusfrø	445	—

Som det vil ses, udvindes der af Kopra og Palmekerner næsten dobbelt saa meget Olie og Fedt som Kager og af Sesamfrø og Jordnødder næsten lige saa meget. I Fabrikkerne for Olier til teknisk Brug var — jfr. Oversigten S. 49 — f. Eks for Hørfrø Forholdet mellem Olie og Kager som 1 til 2 og for Soyabønner som 1 til 6, altsaa en langt ringere Olieudvinding end i Spiseoliefabrikkerne.

Den her omhandlede Industri dækker langt fra Landets Forbrug af Spiseolier. Nedenstaaende er meddelt en Oversigt over Indførselen, Udførselen, Produktionen og Forbruget af de her omhandlede Olier og Oliekager i 1913:

	Indførsel	Udførsel	Produktion	Forbrug
	Tons	Tons	Tons	Tons
Kokosolie	6 644	6 388	18 788	19 046
Palmeolie	.13	11		
Sesamolie	1 618	151	2 600	6 059
Jordnøddolie	2 028	36		
Ricinusolie	74	>	3,6	77,6
Kokoskager	2	8 215	9 703	1 774
Palmekager	284	>		
Sesamkager	15	16	2 101	2 100
Jordnødkager	35 485	>	947	36 432

De 4 Arbejdere, der beskæftigedes paa Fabrikkernes Bødkerværksteder gav sig udelukkende af med Reparationsarbejde, Værdien af dette Arbejde er anslaaet til 10 500 Kr. Paa eget Maskinværksted er udført Reparationsarbejde for ca. 23 000 Kr.

Oplysning om Fabrikation af Spiseolier findes ikke for noget tidligere Aar, saa noget positivt om denne Industris Udvikling er det vanskeligt at udtale. Som Vejledning til et Skøn herover skal dog anføres, at alene Indførselen af Kopra og Palmekerner er steget fra 9 200 Tons i 1905 til 31 740 Tons i 1913. Det skal endvidere anføres, at Margarinefabrikationen her i Landet i større og større Omfang gaar over til at bruge vegetabiliske Raastoffer som den her omhandlede Olie i Stedet for animalske Raastoffer; jfr. omstaaende Oversigt:

Anvendt til Margarine- fabrikation:	1905/06 1000 kg	1909 1000 kg	1911 1000 kg	1913 1000 kg
Animalske Raastoffer	14 500	14 500	9 100	6 400
Vegetabilke Raastoffer:				
Kokosolie	1 900	4 900	13 700	19 300
Andre	2 500	5 500	7 100	9 900
I alt...	4 400	10 400	20 800	29 200

13. Sæbefabrikker.

Der blev ved Industritællingen i 1914 talt i alt 63 Sæbefabrikker, hvoraf de 16 med 328 Arbejdere er betegnede som Parfume- og Toiletsæbefabrikker og Resten med 306 Arbejdere som Sæbesyderier. Grænsen mellem de to Arter Virksomheder er imidlertid i høj Grad usikker, og i det efterfølgende har man derfor ganske bortset herfra. Oplysning om Produktion m. v. foreligger fra 30 af de største af disse Virksomheder, samt fra 2 Virksomheder, hvis Hovedbeskæftigelse er Oliefabrikation, og som ved Industritællingen alene er henført til denne Erhvervsgruppe uden samtidig at være medregnet til Sæbefabrikkerne.

Nedenstaaende er de ved Industritællingen talte 63 Virksomheder samt de 30 af dem, hvis Produktion m. v. er oplyst, fordelt efter Størrelse.

	0—5 Arb.	6—10 Arb.	11—50 Arb.	over 50 Arb.	I alt	Antal Arb.
Samtlige Sæbefabrikker	40	7	12	4	63	634 ¹⁾
Heraf med Produktionsstatistik ..	8	7	11	4	30	588 ²⁾

Som det vil ses, foreligger der Oplysninger om Produktion m. v. fra alle de betydeligste Virksomheder; af større Virksomheder mangler der kun Oplysninger fra en enkelt, der beskæftiger ca. 15 Arbejdere; i øvrigt mangler der Oplysninger fra 32 smaa Virksomheder, hvoraf de 6 ingen Arbejdere beskæftigede, medens de fleste af Resten kun beskæftigede en enkelt Arbejder hver.

Som anført foreligger der produktionsstatistiske Oplysninger fra i alt 32 Virksomheder, hvoraf de 6 tillige driver Oliefabrikation (jfr. S. 47). De beskæftigede tilsammen gennemsnitlig i 1913

¹⁾ 26. Maj 1914.

²⁾ Gennemsnitlig i Aaret 1913.

607 Arbejdere, der efter Arten af deres Beskæftigelse m. v. fordelte sig paa følgende Maade:

	Mænd	Kvinder	Halvdags- børn	Tilsam.
Ved selve Fabrikationen	188	109	"	297
- Detailpakning	13	152	14	179
Paa Bødkerværksted	33	2	1	36
- Lager og Pakhus m. v.	19	31	"	50
Bude, Kuske m. v.	34	5	6	45
I alt....	287	299	21	607

I 1905, da der forelaa produktionsstatistiske Oplysninger fra 36 af de største af Landets daværende 72 Sæbefabrikker, beskæftigede disse kun 434 Arbejdere som Gennemsnit for hele Aaret. Forøgelsen i Arbejdertallet falder næsten ligeligt paa Mænd og Kvinder. Antallet af beskæftigede Børn er absolut set uforandret, men relativt set i Tilbagegang.

Produktionens Salgsværdi udgjorde i 1913 i alt 8,44 Mill. Kr. For de 36 Fabrikker, hvorfra Oplysninger forefandtes i 1905, udgjorde den i alt 4,45 Mill. Kr. Nedenstaaende er der meddelt en nærmere Specifikation af Produktionen saavel i 1913 som i 1905.

	1913		1905	
	Mængde 1000 kg	Salgsværdi 1000 Kr.	Mængde 1000 kg	Salgsværdi 1000 Kr.
Blød Sæbe	14 683	4 371	9 810	2 318
Fast Sæbe, til Toiletbrug.....	1 987	2 012	2 497	1 777
- - , til teknisk Brug eller Husholdningsbrug.....	2 360	1 110		
Parfumer	—	314	—	114
Glycerinvand	433	76	—	40
Glycerin.....	238	260	—	
Vandglas	145 ¹⁾	9	41	2
Vaskepulver	470	104	—	—
Andet.....	—	185 ²⁾	—	201
I alt...	—	8 441	—	4 452

Af den faste Sæbe til Toiletbrug var langt den største Del parfumeret Sæbe; nogen nøjagtig Specifikation foreligger ikke, men man regner sikkert ikke meget galt, hvis man anslaaer denne Sæbe til at udgøre ca. 1,8 Mill. kg til en Værdi af ca. 1,9 Mill. Kr. Af

¹⁾ Om Fabrikation af Vandglas se S. 63. ²⁾ Herunder for 66 000 Kr. Soda.

den øvrige faste Sæbe kan ca. 2 Mill. kg til en Værdi af ca. 1 Mill. Kr. antages at være Sæbe til Husholdningsbrug.

Produktionsmængden af Sæbe er, som det ses, steget meget betydeligt siden 1905; Stigningen falder navnlig paa den faste Sæbe, hvoraf der i 1913 produceredes næsten dobbelt saa meget som i 1905. Ogsaa Sæbens gennemsnitlige Salgspris er steget; i 1913 var saaledes Gennemsnitsprisen for 1 kg blød Sæbe 30 Øre mod 24 Øre i 1905 og for 1 kg fast Sæbe 72 Øre mod 71 Øre i 1905. For den faste Sæbes Vedkommende maa man dog erindre, at Kvaliteten af Produktionen kan være meget variabel.

Det til Sæbefabrikation mest anvendte Raastof var Linolie, af hvilket der anvendtes i alt 2,9 Mill. kg. Af andre Fedtstoffer er der oplyst at være anvendt:

Fedt, Talg o.l.	1 156 000 kg	Sesamolie.....	195 000 kg
Soyaoлие.....	974 000 -	Ricinusolie.....	33 000 -
Kokosolie.....	841 000 -	Hampolie.....	20 000 -
Solsikkeolie.....	488 000 -	Andre Olie og Oliesyrer..	257 000 -
Hvalolie.....	389 000 -	Harpiks.....	462 000 -

Til Oliespaltningen blev fortrinsvis anvendt Kalilud, i alt 2,5 Mill. kg, og Natronlud, i alt 307 000 kg.

I øvrigt blev der i Sæbefabrikkerne anvendt en Mængde Raa-, Fyld- og Hjælpestoffer, hvorom følgende er oplyst:

Vandglas.....	700 000 kg	Potaske.....	460 000 kg
Kartoffelmel.....	460 000 -	Caust. Soda.....	369 000 -
Salt.....	106 000 -	Calc. Soda.....	245 000 -
Baryumkarbonat.....	45 000 -		

Værdien af Sæbefabrikernes paa eget Bødkerværksted udførte Reparationsarbejde er anslaaet til 47 000 Kr. Hvad Fabrikkerne selv har fremstillet af ny Emballage, er kun ganske minimalt.

Til nærmere Belysning af Forholdet mellem den indenlandske Sæbefabrikation og Omsætningen med Udlandet af Sæbe skal man meddele nedenstaaende Oversigt over Ind- og Udførselen af Sæbe i 1913 samt de her omhandlede 32 Virksomheders Produktion.

	Indførsel	Udførsel	Produktion
	1000 kg	1000 kg	1000 kg
Toiletsæbe.....	38	34	1 987
Fast eller blød Sæbe til Husholdning.....	166	234	16 683
Fast Sæbe til teknisk Brug.....	437	4	360

Oversigten viser, at den hjemlige Industri i det væsentlige er i Stand til at tilfredsstille Landets Forbrug af Toiletsæbe og Sæbe til Husholdningsbrug, hvorimod der af Sæbe til teknisk Brug maa indføres fra Udlandet mere, end der produceres her i Landet.

14. Stearinlysfabrikker.

Stearinlysfabrikationen her i Landet er efterhaanden udelukkende overtaget af 2 enkelte Virksomheder, der tilsammen i 1913 gennemsnitlig beskæftigede 57 Arbejdere (17 Mænd og 40 Kvinder). Fra begge disse Virksomheder foreligger der Oplysning om Produktion i 1913.

Produktionens hele Salgsværdi udgjorde 605 800 Kr.; jfr. nedenstaaende Oversigt, hvor til Sammenligning er vedføjet Oplysningerne om 4 Stearinlysfabrikkers (med 68 Arbejdere) Produktion i 1905.

	1913		1905		Gennemsnitspris pr. kg	
	Vægt kg	Salgsværdi Kr.	Vægt kg	Salgsværdi Kr.	1913 Kr.	1905 Kr.
Almindelige Stearinlys.	319 200	363 100	229 000	242 000	1,14	1,06
Cyklelys	26 000	64 000	12 500	32 000	2,46	2,56
Julelys	103 600	107 000	54 000	94 000	1,03	1,74
Andre Lys	88 900	71 700	43 500	44 000	0,81	1,02
Lys, uspecificeret	„	„	227 000	246 000	—	1,08
Tilsammen...	537 700	605 800	566 000	658 000	1,12	1,16

Da der i 1905 foruden de 4 anførte Virksomheder yderligere fandtes 1 Virksomhed med 3 Arbejdere, fra hvilken der ikke forelaa Oplysninger om Produktion, er Lysproduktionen her i Landet gaaet endnu mere tilbage end Oversigten viser. Ogsaa Gennemsnitsprisen paa Lys er gaaet noget ned.

Til den anførte Produktion er bl. a. medgaaet følgende Raa-stoffer:

Stearin	400 400 kg
Parafin	114 600 -
Pressetalg	16 000 -
Voks	3 000 -

Omsætningen med Udlandet spiller ikke nogen større Rolle for denne Industris Vedkommende; det indenlandske Forbrug dæk-

kes næsten helt af den hjemlige Industri; jfr. nedenstaaende Oversigt over Indførsel, Udførsel, Produktion og Forbrug af Lys i Aaret 1913:

	Indførsel		Udførsel		Produktion		Forbrug
	Vægt kg	Værdi Kr.	Vægt kg	Værdi Kr.	Vægt kg	Værdi Kr.	Vægt kg
Alm. Lys.....	20 100	18 000	1 400	1 000	319 200	363 100	337 900
Cyklelys,							
Julelys m.v.....	4 200	7 000	800	2 000	218 500	242 700	221 900

15. Tilvirkning af Mejeripræparater.

Af Fabrikker for Tilvirkning af Mejeripræparater foreligger der Oplysning fra 8 med 127 Arbejdere, der fordelte sig paa følgende Maade:

	Halvdags-			I alt
	Mænd	Kvinder	børn	
Ved selve Fabrikationen	64	15	—	79
Ved Indpakning, Kørsel o. l.	11	24	4	39
Personer, der anvendes saavel ved Fabrikation, som ved Indpakning. Kørsel o. l. ...	3	6	—	9
Tilsammen...	78	45	4	127

I 1913 fabrikeredes Mejeripræparater for 1 436 000 Kr. paa de 8 Fabrikker, (jfr. nedenstaaende Specification) men der produceres tillige en Del Mejeripræparater paa forskellige kemiske Fabrikker, hvor Hovedvægten ligger paa andre Artikler, og hvorfra der ikke foreligger Oplysninger.

	1913		1905	
	Vægt kg	Salgsværdi Kr.	Vægt kg	Salgsværdi Kr.
Osteløbe	926 300	974 000	634 000	574 000
Smer- og Ostefarve	396 000	438 000 ¹⁾	242 500	239 000
Andre Mejeripræparater	5 800	24 000	—	57 000
Tilsammen...	—	1 436 000	—	870 000

Tallene for 1905 omfatter 4 Virksomheder med 51 Arbejdere (22 Mænd og 29 Kvinder), medens der mangler Oplysning for 1 Virksomhed med 8 Arbejdere.

¹⁾ Desuden fabrikeredes 1 600 kg Smerfarve med en Værdi af 2 300 Kr. paa en teknisk-kemisk Fabrik af anden Art.

Til Fabrikationen af Osteløbe, der fremstilles baade i flydende Form (Løbeekstrakt) og i fast Form (Pulver og Tabletter), brugtes 2 185 000 Stkr. Kalvemaver.

Til Fabrikationen af Smør- og Ostefarve anvendtes følgende Raastoffer:

Olie.....	290 000 kg
Orléans.....	154 000 -
Anilinfarve.....	900 -
Glycerin.....	5 000 -

De heromhandlede Artikler produceres i et stort Omfang til Eksport, som det vil ses af følgende:

	Udførsel 1913	
	Vægt kg	Værdi Kr.
Osteløbe	828 100	994 000
Smør- og Ostefarve	250 000	292 000
Andre Mejeripræparater	1 100	1 000
Tilsammen...	—	1 287 000

Der indførtes i 1913 for 15 000 Kr. Farve og for 5000 Kr. af andre Mejeripræparater.

Paa 3 af de 8 heromhandlede Fabrikker tilvirkedes ogsaa andre Artikler end Mejeripræparater til en samlet Værdi af 438 000 Kr.

16. Fabrikation af medicinske og farmaceutiske Artikler.

Af Fabrikker, der hovedsagelig tilvirker medicinske og farmaceutiske Artikler, foreligger der Oplysning fra 5 med 190 Arbejdere¹⁾, heraf beskæftigedes:

	Mænd	Kvinder	Halvdags-	I alt
			børn	
Ved selve Fabrikationen	52	50	49	151
Ved Indpakning, Kørsel, Bygang o. l.	29	»	10	39
Tilsammen...	81	50	59	190

Paa disse 5 Fabrikker fabrikeredes Varer til en samlet Salgs-værdi af 727 000 Kr., der er nærmere specificeret i omstaaende Oversigt:

¹⁾ Efter Industritællingen fandtes der i 1914 desuden 4 Specialvirksomheder med ca. 10 Arb. for Elixir, Plaster, Jernmikstur o. l.

	Vægt kg	Salgsværdi Kr.
Æther	17 800	35 100
Kloroform.....	7 800	18 000
Salte	253 600	15 900
Forbindsstoffer.....	—	75 400
Toiletartikler.....	—	29 000
Bitter	10 800	101 600 ¹⁾
Sundhedslikør	—	9 600
Pastiller o. l.	18 100	43 000
Farmaceutiske Præparater.....	243 500	271 100
Kemisk-tekniske Præparater....	168 100	48 600
Andre Varer	—	79 900
Tilsammen...	—	727 200

Desuden blev der for egen Regning pulveriseret og skaaret Droguer og Kemikalier (ca. 350 000 kg), hvilket Arbejde blev anslaaet til en Værdi af ca. 30 000 Kr. For fremmed Regning blev der stødt ca. 15 000 kg Krydderier o. l.; Værdien af dette Arbejde kan sættes til ca. 3 200 Kr.

Til den ovennævnte Produktion anvendtes bl. a. følgende Raa-stoffer (Tallene er delvis beregnede):

Til Æther:	Sprit.....	29 000 kg
- Kloroform:	Klorkalk	89 000 -
	Sprit.....	7 000 -
- Bitter:	Sprit.....	11 000 -
	Vinkulør	200 -
	Urter og Rødder...	200 -

Der findes endvidere Oplysninger fra 2 Fabrikker med 15 Arbejdere, hvor der fabikeredes Pepsin, Fergan og forskellige andre medicinske Artikler til en samlet Sum af 165 000 Kr.

17. Forskellige kemiske Virksomheder.

Af de i Industritællingen til Faget: »Tilvirkning af forskellige Kemikalier og Materialvarer« henførte 101 Virksomheder med 579 Arbejdere er adskillige allerede behandlede under de foregaaende Afsnit, idet man efter den eller de Varer, de særlig frem-

¹⁾ Der produceredes desuden 13 700 kg Bitter til Værdi 22 000 Kr. paa nogle andre teknisk-kemiske Fabrikker.

stiller, har henført 17 Virksomheder med 99 Arbejdere til Fabrikation af Sværte m. v., 6 med 109 Arbejdere til Fabrikation af Mejeripræparater og 12 med 186 Arbejdere til Fabrikation af medicinske Artikler¹⁾.

Tilbage bliver der 66 Virksomheder med 185 Arbejdere, hvis Produktion ikke har kunnet henføres til de foregaaende Grupper. 20 af disse Virksomheder er nærmest kemiske Laboratorier el. l., hvis Produktion der her kan ses bort fra; om 19 Smaa virksomheder med 30 Arbejdere kan det kun ses, at de er »kemiske Fabrikker« el. l., uden at Arten af deres Produktion kan bestemmes nærmere.

De øvrige 27 Virksomheder med 134 Arbejdere er dels Specialfabrikker for en enkelt Artikel, dels Virksomheder med mere sammensat Produktion; men de Varer, der fremstilles i samtlige disse Virksomheder er af meget forskellig Art; særlig skal nævnes Budding- og Bagepulver, Soya, Bitter, Krydderier samt insektdræbende Midler (Fluefangere, Insektpulver, Kreaturvask etc.).

For 9 af disse Virksomheder har man nærmere Oplysning om Produktionen, der for 1913 androg en samlet Salgsværdi af 670 000 Kr. En Specifikation heraf er uden særlig Interesse, da de samme Varer for en Del fremstilles som Biartikler i Virksomheder, der er behandlede foran eller i Krydderistøderier m. fl., der ikke har været omhandlede i Produktionsstatistiken tidligere. Da et Par af de kemiske Fabrikker blandt andre Varer fremstiller Ildtændere, har man her tillige medregnet den eneste Specialfabrik for Ildtændere (med 26 Arbejdere). For de i omstaaende Oversigt meddelte Varer har man derefter samlet alle foreliggende Oplysninger om Produktionens Mængde og Værdi.

Hvor store Tillæg, der maa regnes med for Virksomheder, hvorom Oplysning mangler, er det ikke muligt at angive noget om, da Produktionen af disse Varer ofte foregaar i ganske smaa Virksomheder, og der jo som foran nævnt var ikke saa faa

¹⁾ Fra henholdsvis 11, 6 og 7 af disse Virksomheder foreligger der Produktionsstatistik; for de andre fremgaar det af Oplysningerne til Industrietællingen, at deres Produktion nærmest er Sværte osv.

	1913		1905
	Vægt kg	Salgsværdi Kr.	Salgsværdi Kr.
Bagepulver	170 400	283 700	120 000
Budding- og Cremepulver	75 800	71 000	14 500
Soya	215 200	88 200	68 000
Sennep, tør ¹⁾	24 000	30 800	51 000
—, udrørt ¹⁾	116 700	30 900	
Ildtændere	200 400	70 600	—
Blæk	98 500	70 200	45 000
Bitter	26 600	125 600	40 000
Blegsoda o. l.	510 500	62 000	—

»kemiske Fabrikker«, om hvis Produktion der intet er oplyst. Der skal dog til de anførte Tal i hvert Fald gøres et Tillæg for 2 »Fabrikker« for Bagepulver (m. 2 Arb.), 1 for Kulør (m. 2 Arb.) og 2 for Bitter (m. 2 Arb.).

Saa godt som alle Raastofferne indføres fra Udlandet, medens den hjemlige Industri for flere af de færdige Varer næsten helt dækker det indenlandske Forbrug (f. Eks. Ildtændere, hvor Indførselen er minimal, se følgende Tal):

	1913:		Indførsel		Udførsel	
		kg	Kr.	kg	Kr.	
Soya	5 400	2 000	2 300	2 000		
Blæk og Blækpulver ..	36 300	27 000	4 200	3 000		
Ildtændere	100	—	»	»		

I det følgende findes en Opgørelse af nogle af de vigtigste Raastoffer, der er anvendt til ovenstaaende Produktion (Tallene opgives dog kun med Forbehold, da en Del af Oplysningerne fra Producenterne er skønsvise og en Del mangelfulde; i sidste Tilfælde har man da foretaget Beregninger paa Grundlag af de foreliggende Oplysninger).

Til Bagepulver	Kremortartari	96 000 kg
- Budding og Cremepulver:	Natron	48 000 -
- Soya	Hvede- og Majsstivelse	60 000 -
	Kulør	85 000 -
	Kinesisk Soya	10 000 -
- Sennep	Sennepsfrø	46 000 -
- Ildtændere	Harpiks	87 000 -
	Petroleum o. l.	17 000 -
- Bitter	Sprit	21 000 -
- Blegsoda o. l.	Soda	510 600 -

¹⁾ I Sennepsfabrikker (Heftet om Næringsmiddelindustrien Side 56) produceres for 208 000 Kr. (bortset fra 8 uoplyste Sennepsfabrikker med 12 Arbejdere); den hele Sennepsproduktion beløber sig da til ca. 300 000 Kr. ligesom i 1905.

18. Andre Virksomheder.

Ved Industritællingen 1914 taltes 2 Fabrikker, der tilvirkede galvaniske Elementer; fra begge disse foreligger der Oplysninger om Produktionen 1913. De beskæftigede tilsammen gennemsnitlig 189 Arbejdere, der fordeler sig som følgende:

	Mænd	Kvinder	Tilsammen
Ved selve Fabrikationen	72	85	157
Lagerarbejdere m. m.	12	15	27
Bude, Kuske, m. v.	5	,	5
Tilsammen	89	100	189

Efter Industritællingen var kun 115 Arbejdere beskæftiget i denne Industri; Aarsagen til denne Forandring er en udvidet Anvendelse af Maskiner.

Kvinderne udgør over Halvdelen af Arbejdskraften. I 1905 forelaa der kun Oplysninger fra den største Virksomhed; denne beskæftigede 81 Arbejdere, heraf 45 Mænd og 36 Kvinder.

Af Tørelementer fabrikeredes 951 000 Stkr. med en Vægt af 1 168 Tons, Salgsværdien var 1 219 200 Kr. Prisen var gaaet noget ned, fra Kr. 1,38 til Kr. 1,28 pr. Element.

Indførsel, Udførsel og Produktion i 1913 fremgaar af nedenstaaende Tal:

	Indførsel		Udførsel		Produktion		Forbrug	
	Vægt Tons	Værdi 1000 Kr.	Vægt Tons	Værdi 1000 Kr.	Vægt Tons	Værdi 1000 Kr.	Vægt Tons	Værdi 1000 Kr.
Elementer	66,6	90	900,5	1 072	1 168,5	1 219	334,6	237

Det ses af disse Tal, at vor Industri hovedsagelig er baseret paa Eksport; over $\frac{3}{4}$ af Produktionen gaar til Udlandet, og ca. $\frac{4}{5}$ af det indenlandske Forbrug dækkes af den hjemlige Industri.

Af 1 Virksomhed for Kulsyre- og af 2 for Ilt- og Brint-fabrikation med henholdsvis 19, 6 og 5 Arbejdere blev der i 1913 produceret:

	Mængde kg	Salgsværdi Kr.
Flydende Kulsyre.....	435 000	174 000
Ilt	76 500	77 000
Brint	20 200	11 200

Af Ilt indførtes i 1913 for 39 000 Kr., af Kulsyre for 14 000 Kr. (46 600 kg); Udførselen af disse Varer var i 1913 kun ubetydelig.

En Fabrik for Vandglas (med 2 Arbejdere) producerede i 1913 647 000 kg af denne Vare til Beløb 29 500 Kr.¹⁾

---

¹⁾ I Sæbefabrikkerne produceredes desuden 145 000 kg Vandglas til Værdi 9 000 Kr. (se S. 54).

RÉSUMÉ

Le présent fascicule, qui traite de la production de diverses industries techniques-chimiques, achève la statistique de la production en 1913. Pour la source des renseignements recueillis, ainsi que pour leur contenu et étendue en général, nous renvoyons le lecteur aux observations introductives faites dans le premier fascicule de cette statistique (relatif à l'industrie textile). Voici un résumé du contenu principal du présent fascicule.

A la fin de l'année 1913 il y avait dans ce pays 388 usines électriques, dont seulement 15 employaient des courants alternatifs, tandis que les autres employaient exclusivement des courants continus. La production totale d'électricité en 1913 est évaluée à 66 mill. de k. w. h., dont 39 mill. de k. w. h. ont été produits à Copenhague, 17 mill. de k. w. h. dans les villes de province et 10 mill. de k. w. h. dans les communes rurales. La production par habitant était de 70 k. w. h. dans la capitale, de 31 k. w. h. dans les villes de province, de 6 k. w. h. dans les communes rurales, et, en moyenne pour le pays entier, de 24 k. w. h. En 1905 la production totale d'électricité ne montait qu'à un septième de la production de 1913. De l'électricité produite presque la moitié servait à l'éclairage, le reste était utilisé pour la force motrice. L'électricité vendue rapportait en 1913 presque 15 mill. de cr. au total, à savoir 9,8 mill. de cr. pour l'électricité pour éclairage, vendue en moyenne 31,3 oere la k. w. h., et 4,7 mill. de cr. pour l'électricité pour force motrice, vendue en moyenne 14,7 oere la k. w. h.

En 1913 il y avait des usines à gaz dans 73 des 76 villes du pays (y compris Copenhague et Frederiksberg). Ces usines à gaz — 91 en tout — ont produit en 1913 147,6 mill. de m³ de gaz, dont 124,4 mill. de m³ ont été vendus et 8,6 mill. de m³ ont été employés à l'éclairage de la voie publique, le reste étant du déchet, perte de gaz etc. La consommation annuelle de gaz par habitant s'élevait dans la capitale à 130 m³ et dans les villes de province à 94 m³. On estime que dans les villes de province environ 15 0/0 de la pro-

duction totale de gaz servaient à l'éclairage, environ 77 % étaient utilisés pour les fourneaux de cuisine et environ 8 % pour les moteurs à gaz.

Le gaz vendu rapportait en tout 15,3 mill. de cr. Le prix moyen par 100 m³ était de cr. 14,17 pour le gaz d'éclairage, de cr. 12,91 pour le gaz de fourneaux de cuisine et de cr. 10,71 pour le gaz de moteurs.

Outre le gaz il a été produit en 1913 2,4 mill. de hl de coke de la valeur de 2,5 mill. de cr., 75 000 hl de goudron de la valeur de cr. 376 000, 330 000 kilos de sels ammoniacaux de la valeur de cr. 67 000 et d'autres produits accessoires de la valeur de cr. 95 000.

Les usines à gaz mentionnées ci-dessus ont consommé en 1913 env. 475 000 tonnes de houille.

Outre les usines à gaz de la capitale et des villes de province, il y avait en 1913 dans les communes rurales 25 usines à gaz de houille, dont les 18 plus grandes usines ont fourni des renseignements sur leur production en 1913. Elles ont produit en tout 8,7 mill. de m³ de gaz, dont 7,2 mill. de m³ ont été vendus, 1/2 mill. de m³ servait à l'éclairage de la voie publique et le reste était du déchet, perte de gaz etc. Le gaz vendue a rapporté env. 1 mill. de cr. en tout, le prix moyen par 100 m³ s'élevant à cr. 14. Outre le gaz il a été produit 306 000 hl de coke de la valeur de cr. 338 000, 13 400 hl de goudron de la valeur de cr. 68 100 et d'autres produits accessoires de la valeur de cr. 25 200.

Ces 18 usines à gaz ont consommé en 1913 env. 30 000 tonnes de houille.

En 1913 la fabrication d'articles en caoutchouc dans ce pays avait la valeur d'env. cr. 1,75 mill. Il a été produit 152 000 enveloppes de bandages de roues pour bicyclettes de la valeur de cr. 810 000, 2 000 enveloppes de bandages de roues pour automobiles et motocyclettés de la valeur de cr. 86 000 et 21 200 chambres à air de la valeur de cr. 38 000. En outre il a été produit env. 127 000 kilos d'objets en caoutchouc simples de la valeur de cr. 568 000 et env. 4 000 kilos d'objets en caoutchouc fins de la valeur de cr. 110 000; enfin il a été produit des tissus caoutchoutés et des vêtements en caoutchouc de la valeur de cr. 143 000. Pour la production on a employé, entre autres choses, 64 000 kilos de caoutchouc brut, 10 000 kilos de caoutchouc factice et 40 000 kilos de caoutchouc vulcanisé. L'importation d'articles en caoutchouc de l'étranger est à peu près 4 fois plus grande que la production du pays. En 1913 il a été importé 524,4 tonnes d'enveloppes de bandages de roues pour cycles et auto-

mobiles de la valeur de 4,5 mill. de cr. (sans le droit). L'importation de chaussures en caoutchouc, qui ne sont pas fabriquées dans ce pays, s'élevait à 159,4 tonnes de la valeur de cr. 637 000.

Les 8 fabriques de soude du pays ont fabriqué en 1913 20,4 mill. de kilos de cristaux de soude de la valeur de cr. 785 000; en outre 2 établissements, qui s'occupaient aussi d'autres industries, ont fabriqué 2 mill. de kilos de la valeur de cr. 100 000. Outre la soude, les 8 fabriques de soude proprement dites ont produit d'autres articles, tels que poudre à lessiver, sel de Glauber, borax, acide borique etc., de la valeur de cr. 163 000. En 1913 le pays a importé 12,6 mill. de kilos de soude calcinée, mais pas de cristaux de soude; par contre il a exporté 217 400 kilos de cristaux de soude.

Les 3 fabriques d'acide sulfurique et de superphosphates existant en 1913 ont produit des articles de la valeur totale de 4,3 mill. de cr., à savoir:

	quantité kilos	valeur cr.
acide sulphurique concentré	1 726 400	112 200
- - - autre	2 703 900	81 100
superphosphates, engrais	83 258 700	4 079 600
acide azotique	84 100	24 400
total	—	4 297 300

La production de superphosphates ne fournit pas même la moitié de la consommation du pays; par contre la production d'acide sulfurique fournit presque les $\frac{9}{10}$ de la consommation.

Il y avait en 1913 dans ce pays 7 fabriques d'huiles d'usages techniques; elles ont produit des huiles et des tourteaux de la valeur totale de 14 mill. de cr., à savoir:

	quantité tonnes	valeur 1000 cr.
huile de lin, destinée à la vente	3 275	1 542
- - - , pour la savonnerie de la fabrique ..	1 096	—
huile de colza, destinée à la vente	911	586
huile de soya, destinée à la vente	6 516	2 935
- - - , pour la savonnerie de la fabrique .	74	—
huile, autre	786	—
verniss	2 131	1 267
tourteaux de lin	13 717	1 819
- - colza	1 269	153
- - soya	39 237	5 093
- - autres	2 816	301

En 1905 la fabrication d'huile avait à peine la valeur de 5 mill. de cr., mais le grand accroissement est presque exclusivement dû à la fabrication de produits de graines de soya, fabrication que l'on n'a commencée dans ce pays qu'en 1909. L'industrie dont nous parlons suffit bien pour la consommation d'huile et de vernis, tandis que plus des quatre cinquièmes des tourteaux consommés dans ce pays sont importés de l'étranger.

Les deux fabriques d'huiles comestibles existant en 1913 (dont l'une a été supprimée depuis cette époque) ont produit des huiles comestibles de la valeur d'env. 20 mill. de cr., à savoir :

	quantité tonnes	valeur 1000 cr.
huile de coco, de palme etc. pour la fabr. de beurre végétal.	15 021	13 090
id. pour d'autres usages	3 188	2 710
huile d'arachides et de sésame pour la fabr. de beurre végétal.	2 286	1 777
id. pour d'autres usages	314	138
palmine, graisse végétale etc.....	579	549
tourteaux de coco	9 703	1 164
— - sésame	2 101	252
— d'arachides	947	114

Cette industrie ne pourvoit à la consommation ni d'huile ni de tourteaux; elle fournit seulement les quatre cinquièmes de l'huile consommée et env. un tiers des tourteaux consommés.

En 1914 il y avait en tout 63 fabriques de savon occupant 634 ouvriers. Nous avons des renseignements sur la production en 1913 de 32 établissements occupant 607 ouvriers, c. à d. de beaucoup la plus grande partie de la savonnerie du pays. La valeur vénale de la production de ces établissements s'élevait en 1913 à 8,4 mill. de cr., dont 4,4 mill. de cr. pour le savon mou (14,7 mill. de kilos), 2 mill. de cr. pour les savons de toilette (2 mill. de kilos), 1 mill. de cr. pour les savons d'usage technique ou de ménage (2,3 mill. de kilos) et 1 mill. de cr. pour divers autres articles, tels que parfumes, glycérine, poudre à lessiver etc. L'industrie nationale pourvoit presque entièrement à la consommation de savons de toilette et de ménage; par contre il faut importer de l'étranger une quantité de savon d'usage technique plus grande que celle qui est produite dans ce pays.